



Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

29 iulie 2019*

„Trimitere preliminară – Mediu – Convenția de la Espoo – Convenția de la Aarhus – Conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică – Directiva 92/43/CEE – Articolul 6 alineatul (3) – Noțiunea de «proiect» – Evaluarea efectelor asupra sitului în cauză – Articolul 6 alineatul (4) – Noțiunea de «motive cruciale de interes public major» – Conservarea păsărilor sălbatice – Directiva 2009/147/CE – Evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului – Directiva 2011/92/UE – Articolul 1 alineatul (2) litera (a) – Noțiunea de «proiect» – Articolul 2 alineatul (1) Articolul 4 alineatul (1) – Evaluarea efectelor asupra mediului – Articolul 2 alineatul (4) – Exceptarea de la evaluare – Eliminarea treptată a energiei nucleare – Legislație națională care prevede, pe de o parte, reluarea, pentru o durată de aproape 10 ani, a activității de producție industrială de energie electrică a unei centrale nucleare oprite, având ca efect amânarea cu 10 ani a datei inițial stabilite de legiuitorul național pentru dezactivarea și încetarea activității acesteia și, pe de altă parte, amânarea tot cu 10 ani a termenului inițial prevăzut de același legiuitor pentru dezactivarea și oprirea producției industriale de energie electrică a unei centrale în activitate – Lipsa evaluării efectelor asupra mediului”

În cauza C-411/17,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Cour constitutionnelle (Curtea Constituțională, Belgia), prin decizia din 22 iunie 2017, primită de Curte la 7 iulie 2017, în procedura

Inter-Environnement Wallonie ASBL,

Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL

împotriva

Conseil des ministres,

cu participarea:

Electrabel SA,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședintă, domnul J.-C. Bonichot (raportor), doamna A. Prechal, domnii M. Vilaras, E. Regan și T. von Danwitz, doamna C. Toader și domnul C. Lycourgos, președinți de cameră, și domnii A. Rosas, M. Ilešič, J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby și C. G. Fernlund, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

* Limba de procedură: franceza.

grefier: doamna V. Giacobbo-Peyronnel, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 septembrie 2018,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Inter-Environnement Wallonie ASBL și pentru Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL, de J. Sambon, avocat;
- pentru Electrabel SA, de T. Vandenput și de M. Pittie, avocats, și de D. Arts și de F. Tulkens, advocaten;
- pentru guvernul belgian, de M. Jacobs, de C. Pochet și de J. Van Holm, în calitate de agenți, asistate de G. Block și de K. Wauters, avocats, și de F. Henry;
- pentru guvernul ceh, de M. Smolek, de J. Vlácil, de J. Pavliš și de L. Dvořáková, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, reprezentat inițial de T. Henze și de D. Klebs, ulterior de D. Klebs, în calitate de agenți;
- pentru guvernul austriac, reprezentat inițial de C. Pesendorfer, ulterior de M. Oswald și de G. Hesse, în calitate de agenți;
- pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes, de M. Figueiredo, de J. Reis Silva și de L. Medeiros, în calitate de agenți;
- pentru guvernul finlandez, de J. Heliskoski, în calitate de agent;
- pentru guvernul Regatului Unit, de S. Brandon, de J. Kraehling, de G. Brown și de R. Fadoju, în calitate de agenți, asistate de D. Blundell, barrister;
- pentru Comisia Europeană, de G. Gattinara, de C. Zadra, de M. Noll-Ehlers, de R. Tricot și de M. Patakia, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatei generale în ședința din 29 noiembrie 2018,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară are ca obiect interpretarea Convenției privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontieră, încheiată la Espoo (Finlanda) la 25 februarie 1991 și aprobată în numele Comunității Europene prin Decizia Consiliului din 27 iunie 1997 (denumită în continuare „Convenția de la Espoo”), și a Convenției privind accesul la informații, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în probleme de mediu, încheiată la Aarhus la 25 iunie 1998 și aprobată în numele Comunității prin Decizia 2005/370/CE a Consiliului din 17 februarie 2005 (JO 2005, L 124, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 201, denumită în continuare „Convenția de la Aarhus”), precum și a Directivei 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO 1992, L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2013/17/UE a Consiliului din 13 mai 2013 (JO 2013, L 158, p. 193) (denumită în continuare „Directiva habitate”), a Directivei 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO 2010, L 20, p. 7), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2013/17 (denumită

în continuare „Directiva pășări”), și a Directivei 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO 2012, L 26, p. 1, denumită în continuare „Directiva EEM”).

- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Inter-Environnement Wallonie ASBL și Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen ASBL, pe de o parte, și Conseil des ministres (Consiliul de Miniștri, Belgia), pe de altă parte, în legătură cu legea prin care Regatul Belgiei, pe de o parte, a prevăzut reluarea, pentru o durată de aproape 10 ani, a activității de producție industrială de energie electrică a unei centrale nucleare oprite și, pe de altă parte, a amânat cu 10 ani termenul inițial prevăzut pentru dezactivarea și oprirea producției industriale de energie electrică a unei centrale nucleare în activitate.

I. Cadrul juridic

A. Dreptul internațional

1. Convenția de la Espoo

- 3 Potrivit articolului 1 din Convenția de la Espoo, intitulat „Definiții”:

„[...]

- (v) activitate propusă înseamnă orice activitate sau orice proiect care vizează modificarea majoră a unei activități, a cărui executare face obiectul deciziei unei autorități competente în concordanță cu întreaga procedură națională aplicabilă;

[...]

- (ix) autoritate competentă înseamnă autoritatea sau autoritățile naționale desemnate de către o parte ca responsabile cu îndeplinirea sarcinilor ce le revin prin prezenta convenție și/sau autoritatea sau autoritățile investite de către o parte cu puteri decizionale privind o activitate propusă;

[...]”

- 4 Articolul 2 din Convenția de la Espoo prevede:

„1. Părțile vor lua, individual sau împreună, toate măsurile adecvate și eficiente pentru prevenirea, reducerea și controlul impactului transfrontieră negativ semnificativ, pe care activitățile propuse îl produc asupra mediului.

2. Fiecare parte va stabili măsurile juridice, administrative sau de altă natură, necesare pentru aplicarea prevederilor prezentei convenții, inclusiv pentru stabilirea unei proceduri de evaluare a impactului asupra mediului, care să permită participarea publicului în ceea ce privește activitățile propuse, menționate în anexa nr. I, care pot cauza un impact transfrontieră negativ semnificativ asupra mediului, precum și pentru pregătirea documentației de evaluare a impactului asupra mediului, descrisă în anexa nr. II.

3. Partea de origine va veghea ca, în concordanță cu prevederile prezentei convenții, să se procedeze la o evaluare a impactului asupra mediului înainte de luarea deciziei de a autoriza sau de a întreprinde o activitate propusă, menționată în anexa nr. I, care poate cauza un impact transfrontieră negativ semnificativ asupra mediului.

[...]

6. În conformitate cu prevederile prezentei convenții, partea de origine va oferi publicului din zonele care ar putea fi afectate posibilitatea să participe la procedurile adecvate de evaluare a impactului asupra mediului privind activitățile propuse și va veghea ca posibilitatea oferită publicului părții afectate să fie echivalentă cu cea oferită propriului public.

7. Evaluările impactului asupra mediului, prevăzute de prezenta convenție, se vor efectua cel puțin în stadiul de proiect al activității propuse. În măsura dorită, părțile vor încerca să aplice principiile evaluării impactului asupra mediului în politici, planuri și programe.

[...]”

5 Potrivit articolului 3 alineatul 8 din Convenția de la Espoo, „[p]ărțile interesate se vor asigura ca publicul părții afectate din zonele potențial afectate să fie informat despre activitatea propusă și să aibă posibilitatea de a formula observații sau obiecții în legătură cu activitatea și ca acestea să fie transmise autorității competente a părții de origine, fie direct, fie, dacă este cazul, prin intermediul părții de origine.”

6 Articolul 5 din Convenția de la Espoo prevede:

„După întocmirea documentației de evaluare a impactului asupra mediului partea de origine va începe fără întârziere consultări cu partea afectată privind, *inter alia*, impactul transfrontieră potențial al activității propuse și măsurile de reducere sau de eliminare a acestuia. Consultările se vor referi la:

- a) alternative posibile la activitatea propusă, inclusiv alternativa renunțării la activitate și măsurile posibile pentru atenuarea impactului transfrontieră negativ semnificativ și monitorizarea efectelor acestor măsuri, cheltuielile fiind suportate de partea de origine;
- b) alte forme de asistență mutuală pentru reducerea oricărui impact transfrontieră negativ semnificativ al activității propuse;
- c) orice alte probleme pertinente, legate de activitatea propusă.

Părțile vor conveni la începerea consultărilor asupra unei perioade rezonabile ca durată a acestora. Aceste consultări se pot derula printr-un organism mutual adecvat, acolo unde acesta există.”

7 Potrivit articolului 6 alineatul 1 din Convenția de la Espoo:

„Părțile se vor asigura că în decizia finală privind activitatea propusă s-au luat în considerare rezultatul evaluării impactului asupra mediului, inclusiv documentația pentru evaluarea impactului asupra mediului, precum și observațiile primite conform [articolului] 3 [alineatul] 8 și [articolului] 4 [alineatul] 2 și rezultatul consultărilor la care se referă [articolul] 5.”

8 Anexa nr. I la Convenția de la Espoo, intitulată „Lista activităților”, prevede, la punctul 2, printre altele, „centralele nucleare și alte reactoare nucleare”.

9 Documentul de informare privind aplicarea [Convenției de la Espoo] în privința unor activități legate de energia nucleară (ECE/MP.EIA/2011/5), întocmit la 2 aprilie 2011 de Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite, evocă, printre modificările importante supuse exigențelor Convenției de la Espoo, „o creștere netă a producției sau a depozitării deșeurilor radioactive provenite de la o instalație (nu numai de la o centrală nucleară), de exemplu de 25 %”, precum și „o prelungire a duratei de viață a unei instalații”.

- 10 Într-un rezumat al conținutului său, același document precizează următoarele:

„Prin prezenta notă se încearcă să se ia în considerare punctele de vedere diverse și uneori contradictorii exprimate cu privire la aplicarea [Convenției de la Espoo] în cazul unor activități în legătură cu energia nucleară, în special cu centralele nucleare. Nu este vorba despre o notă de orientare: prin aceasta se urmărește mai curând să se favorizeze dezbaterea asupra aspectelor-cheie în cadrul mesei rotunde consacrate proiectelor legate de energia nucleară, care va avea loc în cursul celei de a cincea sesiuni a reuniunii părților la [Convenția de la Espoo].

Prezenta notă nu reflectă în mod necesar opiniile Comisiei Economice pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite sau ale Secretariatului.”

- 11 Mandatul acordat pentru elaborarea Recomandărilor privind bunele practici referitoare la aplicarea [Convenției de la Espoo] în privința activităților legate de energia nucleară, aprobate de reuniunea părților la Convenția de la Espoo în cadrul celei de a șaptea sesiuni [Minsk (Belarus), 13-16 iunie 2017], precizează că obiectul acestui document este de a „descrie bunele practici existente în materie de evaluare a impactului asupra mediului și aplicabile activităților legate de energia nucleară”.
- 12 Același mandat precizează că verificarea preliminară va trebui să stabilească dacă activitățile nucleare, precum și modificările majore care le-au fost aduse intră sau nu în domeniul de aplicare al Convenției de la Espoo. El precizează că această verificare „include considerații referitoare la prelungirea, la reînnoirea și la actualizarea licenței (de exemplu, prelungirea duratei de funcționare), cum ar fi o creștere substanțială a nivelurilor de producție sau a producției/transportului/depozitării deșeurilor radioactive ale unei instalații (nu numai ale unei centrale nucleare) și scoaterea din funcțiune”.

2. Convenția de la Aarhus

- 13 În temeiul articolului 2 punctul 2 din Convenția de la Aarhus, definiția dată de aceasta expresiei „autoritate publică” „nu include organisme sau instituții care acționează cu capacitate [...] legislativă”.
- 14 Articolul 6 din Convenția de la Aarhus, intitulat „Participarea publicului la decizii privind activități specifice”, stipulează, la alineatele (1) și (4):

„(1) Fiecare parte:

- (a) aplică dispozițiile prezentului articol deciziilor de acordare sau neacordare a autorizației pentru activitățile propuse de tipul celor enumerate în anexa I;
- (b) aplică, de asemenea, în conformitate cu dreptul intern, dispozițiile prezentului articol în cazul deciziilor privind activitățile propuse care nu figurează în anexa I și care pot avea un impact semnificativ asupra mediului. În acest sens, părțile stabilesc dacă o astfel de activitate propusă intră sub incidența acestor dispoziții și

[...]

(4) Fiecare parte prevede participarea publicului din etapa incipientă a procesului, în momentul în care toate opțiunile și soluțiile sunt posibile, iar publicul poate avea o influență reală.”

- 15 Anexa I la Convenția de la Aarhus, intitulată „Lista cu activități prevăzută la articolul 6 alineatul (1) litera (a)”, menționează, la punctul 1 a cincea liniuță, „centrale[le] nucleare și alte reactoare nucleare inclusiv desființarea sau scoaterea din funcțiune a unor astfel de centrale sau reactoare”.

16 Potrivit punctului 22 din anexă:

„Orice modificare sau extindere a activităților, în cazul în care o astfel de modificare sau extindere în sine respectă criteriile/pragurile prevăzute în prezenta anexă, intră sub incidența articolului 6 alineatul (1) litera (a) din prezenta convenție. Orice altă modificare sau extindere a activităților intră sub incidența articolului 6 alineatul (1) litera (b) din prezenta convenție.”

17 Recomandările de la Maastricht privind mijloacele de promovare a participării efective a publicului la luarea deciziilor în probleme de mediu au fost aprobate de reuniunea părților la Convenția de la Aarhus în cadrul celei de a cincea sesiuni din [Maastricht (Țările de Jos), 30 iunie-1 iulie 2014]. În partea intitulată „Rezumat” a recomandărilor amintite, se precizează că, deși nu sunt „nici obligatorii, nici exhaustive”, acestea furnizează totuși „orientări valoroase cu privire la aplicarea articolelor 6, 7 și 8 din [Convenția de la Aarhus]”.

B. Dreptul Uniunii

1. Directiva habitate

18 Articolul 2 din Directiva habitate precizează la alineatul (2):

„În temeiul prezentei directive, se adoptă măsuri de menținere sau readucere la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de importanță comunitară.”

19 Articolul 3 din această directivă prevede la alineatul (1):

„Se instituie o rețea ecologică europeană coerentă, care să reunească ariile speciale de conservare, cu denumirea de Natura 2000. Compusă din situri care adăpostesc tipurile de habitate naturale enumerate în anexa I și habitatele speciilor enumerate în anexa II, această rețea permite menținerea sau, după caz, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare în aria lor de extindere naturală a tipurilor de habitate naturale și a habitatelor speciilor respective.

Sistemul Natura 2000 va include arii speciale de protejare clasificate de statele membre în temeiul [Directivei 79/409/CEE din 2 aprilie 1979 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO 1979, L 103, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 77)].”

20 Articolul 6 din Directiva habitate dispune:

„(1) Pentru ariile speciale de conservare, statele membre adoptă măsurile de conservare necesare, inclusiv, după caz, planuri de gestionare adecvate, speciale sau incluse în alte planuri de dezvoltare, precum și actele administrative sau clauzele contractuale adecvate în conformitate cu necesitățile ecologice ale tipurilor de habitate naturale din anexa I sau ale speciilor din anexa II prezente pe teritoriul respectivelor situri.

(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție

de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului, autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

21 Articolul 7 din Directiva habitate prevede:

„Obligațiile care decurg din articolul 6 alineatele (2), (3) și (4) din prezenta directivă înlocuiesc orice obligații rezultând de la articolul 4 alineatul (4) prima teză din Directiva [79/409] în ceea ce privește ariile clasificate în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din prezenta directivă sau recunoscute în mod similar în conformitate cu articolul 4 alineatul (2), începând cu data punerii în aplicare a prezentei directive sau cu data clasificării sau recunoașterii de către statul membru în conformitate cu Directiva [79/409], dacă aceasta din urmă are loc după prima.”

2. Directiva păsări

22 Articolul 2 din Directiva păsări prevede:

„Statele membre iau măsurile necesare pentru a menține populația speciilor menționate la articolul 1 la un nivel care să îndeplinească condițiile ecologice, științifice și culturale, ținând seama în același timp de condițiile economice și de recreere sau pentru a adapta populația acestor specii la nivelul respectiv.”

23 Articolul 3 din directiva menționată prevede:

„(1) Ținând seama de cerințele articolului 2, statele membre iau măsurile care se impun pentru a conserva, menține sau restabili o diversitate și o suprafață pentru habitate suficientă pentru toate speciile de păsări menționate la articolul 1.

(2) Conservarea, menținerea și restabilirea biotopurilor și a habitatelor presupun în primul rând următoarele măsuri:

- (a) crearea unor arii protejate;
- (b) întreținerea și gestionarea habitatelor situate în interiorul și în afara zonelor de protecție, conform imperativelor ecologice;
- (c) restabilirea biotopurilor distruse;
- (d) crearea de biotopuri.”

24 Articolul 4 din directiva menționată precizează:

„(1) Speciile menționate în anexa I constituie obiectul unor măsuri speciale de conservare a habitatelor acestora pentru a li se asigura supraviețuirea și reproducerea în aria de răspândire.

[...]

(2) Statele membre iau măsuri similare pentru speciile migratoare care apar în mod regulat și nu sunt cuprinse în anexa I, având în vedere nevoia acestora de protecție în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică prezenta directivă, în ceea ce privește zonele de înmulțire, arealul de schimbare a penelor și zonele de hibernare a acestor specii, precum și punctele de popas de-a lungul rutelor lor de migrare. [...]

[...]

(4) Statele membre iau măsurile corespunzătoare pentru a evita, în zonele de protecție menționate la alineatele (1) și (2), poluarea sau deteriorarea habitatelor sau orice alt efect negativ asupra păsărilor, în măsura în care acestea au relevanță în contextul obiectivelor prezentului articol. Statele membre depun eforturi pentru a evita poluarea sau deteriorarea habitatelor și în afara zonelor de protecție.”

25 După cum reiese din articolul 18 primul paragraf din Directiva păsări, aceasta a abrogat Directiva 79/409. Al doilea paragraf al articolului 18 precizează că trimerile la cea din urmă directivă se înțeleg ca trimeri la Directiva păsări și se citesc în conformitate cu tabelul de corespondență din anexa VII la aceasta.

3. Directiva EEM

26 Considerentele (1), (15) și (18)-(20) ale Directivei EEM au următorul cuprins:

„(1) Directiva 85/337/CEE a Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului [(JO 1985, L 175, p. 40, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 174)] a fost modificată de mai multe ori și în mod substanțial. Este necesar, din motive de claritate și de raționalizare, să se codifice directiva menționată.

[...]

(15) Este de dorit stabilirea unor dispoziții consolidate cu privire la evaluarea impactului asupra mediului într-un context transfrontalier pentru a ține seama de evoluțiile care au loc la nivel internațional. La 25 februarie 1991, Comunitatea Europeană a semnat [Convenția de la Espoo] și a ratificat această convenție la 24 iunie 1997.

[...]

(18) Comunitatea Europeană a semnat [Convenția de la Aarhus] la 25 iunie 1998 și a ratificat această convenție la 17 februarie 2005.

(19) Printre obiectivele Convenției Aarhus se numără dorința de a garanta drepturile de participare a publicului la luarea deciziilor cu privire la aspecte de mediu pentru a contribui la protejarea dreptului de a trăi într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării personale.

(20) Articolul 6 din Convenția Aarhus prevede participarea publicului la deciziile privind activitățile specifice menționate în anexa I la convenție și la deciziile privind activitățile care nu figurează în anexa în cauză, dar care pot avea un efect semnificativ asupra mediului.”

27 Potrivit articolului 1 alineatele (2) și (4) din această directivă:

„(2) În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții:

(a) «proiect» înseamnă:

- executarea lucrărilor de construcții sau a altor instalații sau lucrări;
- alte intervenții în mediul natural și asupra peisajului, inclusiv cele care implică exploatarea resurselor minerale;

(b) «inițiatorul proiectului» înseamnă persoana care solicită aprobarea de dezvoltare a unui proiect privat sau autoritatea publică inițiatore a unui proiect;

(c) «aprobare de dezvoltare» înseamnă decizia autorității sau a autorităților competente care împuternicesc inițiatorul proiectului să își realizeze proiectul;

[...]

(4) Prezenta directivă nu se aplică proiectelor ale căror detalii sunt adoptate printr-un act legislativ specific de drept intern, deoarece obiectivele urmărite de prezenta directivă, inclusiv cel al furnizării de informații, sunt realizate prin intermediul procesului legislativ.”

28 Articolul 2 alineatele (1) și (4) din directiva menționată prevede:

„(1) Statele membre adoptă toate măsurile necesare pentru a asigura că, înaintea acordării autorizației, proiectele care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, în temeiul, între altele, al naturii, al dimensiunii și al localizării lor, fac obiectul unei cereri de aprobare de dezvoltare și al unei evaluări a efectelor lor. Respectivele proiecte sunt definite la articolul 4.

[...]

(4) Fără a aduce atingere dispozițiilor articolului 7, în cazuri excepționale, statele membre pot excepta un anumit proiect, în totalitate sau în parte, de la dispozițiile prevăzute de prezenta directivă.

În acest caz, statele membre:

- (a) evaluează în ce măsură ar fi potrivită o altă formă de evaluare;
- (b) pun la dispoziția publicului interesat informațiile obținute prin alte forme de evaluare menționate la litera (a), informațiile privind decizia de exceptare și motivele acordării acesteia;
- (c) informează Comisia, înaintea acordării aprobării de dezvoltare, despre motivele care justifică acordarea exceptării și îi furnizează, dacă este cazul, informațiile puse la dispoziția propriilor resortisanți.

Comisia transmite de îndată documentele primite celorlalte state membre.

Comisia informează anual Parlamentul European și Consiliul cu privire la aplicarea prezentului alineat.”

29 Articolul 4 alineatele (1) și (2) din aceeași directivă prevede:

„(1) Sub rezerva articolului 2 alineatul (4), proiectele enumerate în anexa I se supun unei evaluări în conformitate cu articolele 5-10.

(2) Sub rezerva articolului 2 alineatul (4), pentru proiectele enumerate în anexa II, statele membre stabilesc dacă proiectul trebuie supus unei evaluări în conformitate cu articolele 5-10. Statele membre stabilesc aceasta:

(a) pe baza unei analize de la caz la caz;

sau

(b) pe baza pragurilor sau a criteriilor fixate de statul membru.

Statele membre pot decide aplicarea ambelor proceduri menționate la literele (a) și (b).”

30 Articolul 5 alineatul (3) din Directiva EEM prevede că informațiile care trebuie furnizate de inițiatorul proiectului în cazul proiectelor care, în temeiul articolului 4 din aceasta, se supun unei evaluări a impactului asupra mediului, cuprind cel puțin: o descriere a proiectului, conținând informații referitoare la amplasarea, concepția și dimensiunile acestuia; o descriere a măsurilor preconizate pentru a evita, a reduce și, dacă se poate, a remedia efectele negative semnificative; datele necesare pentru a identifica și evalua principalele efecte pe care proiectul ar putea să le aibă asupra mediului; un plan al principalelor alternative studiate de inițiatorul proiectului și o expunere a principalelor motive care stau la baza alegerii sale, ținând seama de efectele asupra mediului; un rezumat nontehnic al acestor diferite informații.

31 Articolul 7 alineatul (1) primul paragraf din această directivă prevede:

„În cazul în care un stat membru are cunoștință de faptul că este posibil ca un proiect să aibă efecte semnificative asupra mediului din alt stat membru sau în cazul în care un stat membru care este posibil să fie afectat în mod semnificativ solicită acest lucru, statul membru pe al cărui teritoriu se intenționează să fie realizat proiectul trimite statului membru afectat cât mai repede posibil și cel târziu atunci când informează propriul său public, între altele:

(a) o descriere a proiectului, însoțită de informațiile disponibile privind posibilul impact transfrontalier al acestuia;

(b) informații privind natura deciziei care ar putea fi adoptată.”

32 Anexa I la directiva amintită, intitulată „Proiecte menționate la articolul 4 alineatul (1)”, menționează, la punctul 2 litera (b), „[c]entrale nucleare și alte reactoare nucleare, inclusiv dezafectarea sau dezasamblarea acestor centrale sau reactoare”.

33 Anexa I menționată prevede, la punctul 24, „[o]rice modificare sau extindere a proiectelor enumerate în prezenta anexă în cazul în care o astfel de modificare sau extindere îndeplinește limitele prevăzute, după caz, în prezenta anexă”.

34 Anexa II la Directiva EEM menționează, la punctul 13 litera (a), „[o]rice modificare sau extensie a proiectelor menționate în anexa I sau în prezenta anexă, deja autorizate, executate sau în curs de executare, care pot avea un impact negativ semnificativ asupra mediului (modificare sau extindere care nu este inclusă în anexa I)”.

C. Dreptul belgian

1. Legea din 31 ianuarie 2003

35 Prin loi du 31 janvier 2003 sur la sortie progressive de l'énergie nucléaire à des fins de production industrielle d'électricité (Legea din 31 ianuarie 2003 privind eliminarea treptată a energiei nucleare din producția industrială de energie electrică) (*Moniteur belge* din 28 februarie 2003, p. 9879, denumită în continuare „Legea din 31 ianuarie 2003”) s-a stabilit un calendar de eliminare treptată a producției industriale de energie electrică pornind de la fisiunea de combustibili nucleari în centralele nucleare.

36 Potrivit articolului 2 din această lege:

„În vederea aplicării prezentei legi, se aplică următoarele definiții:

1. «data punerii în funcțiune industriale»: data acordului formal între producătorul de energie electrică, constructori și biroul de proiectare prin care este finalizată faza de proiect și începe faza de producție, și anume, pentru centralele existente:

- Doel 1: 15 februarie 1975
- Doel 2: 1 decembrie 1975
- Doel 3: 1 octombrie 1982
- Doel 4: 1 iulie 1985
- Tihange 1: 1 octombrie 1975
- Tihange 2: 1 februarie 1983
- Tihange 3: 1 septembrie 1985

[...]”

37 În versiunea sa inițială, articolul 4 din legea menționată prevedea:

„1. Centralele nucleare destinate producției industriale de energie electrică pornind de la fisiunea de combustibili nucleari sunt dezactivate la 40 de ani de la data punerii lor în funcțiune industrială și nu mai pot produce energie electrică începând din acest moment.

2. Toate autorizațiile individuale de funcționare și de producție industrială de energie electrică pornind de la fisiunea de combustibili nucleari, eliberate de Rege pentru o perioadă nelimitată [...], încetează la 40 de ani de la punerea în funcțiune industrială a instalației de producție respective.”

38 Potrivit articolului 9 din aceeași lege:

„În cazul unei amenințări pentru siguranța aprovizionării în sectorul energiei electrice, Regele poate, prin decret regal adoptat în Consiliul de Miniștri, după obținerea avizului Comisiei de reglementare în domeniul electricității și al gazului, să ia măsurile necesare, fără a aduce atingere articolelor 3-7 din prezenta lege, cu excepția cazurilor de forță majoră. Acest aviz va privi în special impactul evoluției prețurilor de producție asupra siguranței aprovizionării.”

2. Legea din 28 iunie 2015

39 Loi du 28 juin 2015 modifiant la loi du 31 janvier 2003 sur la sortie progressive de l'énergie nucléaire à des fins de production industrielle d'électricité afin de garantir la sécurité d'approvisionnement sur le plan énergétique (Legea din 28 iunie 2015 de modificare a Legii din 31 ianuarie 2003 privind eliminarea treptată a energiei nucleare din producția industrială de energie electrică pentru a garanta siguranța aprovizionării pe plan energetic) (*Moniteur belge* din 6 iulie 2015, p. 44423, denumită în continuare „Legea din 28 iunie 2015”) a intrat în vigoare la 6 iulie 2015.

40 În expunerea de motive a Legii din 28 iunie 2015 se subliniază, printre altele, că situația potențial problematică în materie de siguranță a aprovizionării este evidențiată în mai multe studii științifice și că, ținând seama de marile incertitudini legate de repornirea centralelor Doel 3 și Tihange 2, de închiderea anunțată a centralelor termice în cursul anului 2015 și de faptul că integrarea capacităților străine în rețeaua belgiană nu este posibilă pe termen scurt, guvernul belgian a decis, la 18 decembrie 2014, să prelungească exploatarea centralelor Doel 1 și Doel 2 pentru o perioadă de 10 ani, fără ca durata de funcționare a acestor reactoare să poată fi prelungită după anul 2025. În acesta se prevede că prelungirea respectivă urmează să aibă loc cu respectarea dispozițiilor în materie de reevaluare decenală de siguranță care acoperă, printre altele, măsurile prevăzute de planul pentru exploatarea pe termen lung a centralelor, elaborat de Electrabel SA, care detaliază măsurile care trebuie luate ca urmare a prelungirii activității de producție industrială de energie electrică a două centrale, denumit „planul «Long Term Operation»” (în continuare „planul LTO”), readaptarea planului de acțiune privind testele de rezistență și aprobările necesare ale Agenției federale de control nuclear (denumită în continuare „AFCN”).

41 Articolul 4 alineatul 1 din Legea din 31 ianuarie 2003, în versiunea rezultată din Legea din 28 iunie 2015, prevede la acest moment:

„Centrala nucleară Doel 1 poate produce din nou energie electrică începând de la intrarea în vigoare a [Legii din 28 iunie 2015]. Aceasta este dezactivată și nu mai poate produce energie electrică începând de la 15 februarie 2025. Celelalte centrale nucleare destinate producției industriale de energie electrică pe baza fisiunii de combustibili nucleari sunt dezactivate la următoarele date și nu mai pot produce energie electrică începând de la aceste date:

[...]

– Doel 2: 1 decembrie 2025.”

42 Pe de altă parte, Legea din 28 iunie 2015 a completat articolul 4 din Legea din 31 ianuarie 2003 cu alineatul 3, care are următorul cuprins:

„Regele stabilește, prin decret adoptat în Consiliul de Miniștri, data prevăzută la alineatul 1 pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2 la 31 martie 2016, în cazul în care convenția prevăzută la articolul 4/2 alineatul 3 nu a fost încheiată cel târziu la 30 noiembrie 2015.”

43 În sfârșit, Legea din 28 iunie 2015 a introdus în Legea din 31 ianuarie 2003 un articol 4/2, care are următorul cuprins:

„1. Proprietarul centralelor nucleare Doel 1 și Doel 2 plătește statului federal, până la 15 februarie 2025 pentru Doel 1 și până la 1 decembrie 2025 pentru Doel 2, o redevență anuală în schimbul prelungirii duratei de autorizare a producției industriale de energie electrică pe baza fisiunii de combustibili nucleari.

[...]

3. Statul federal încheie o convenție cu proprietarul centralelor nucleare Doel 1 și Doel 2, în special pentru:

1 precizarea modalităților de calcul al redevenței prevăzute la alineatul I;

2 plata despăgubirii fiecărei părți în cazul nerespectării angajamentelor lor contractuale.”

II. Litigiul principal și întrebările preliminare

- 44 Regatul Belgiei dispune de șapte reactoare nucleare: patru pe teritoriul Regiunii Flamande, la Doel (Doel 1, Doel 2, Doel 3 și Doel 4), și trei pe teritoriul Regiunii Valone, la Tihange (Tihange 1, Tihange 2 și Tihange 3). În cadrul prezentei hotărâri, fiecare dintre reactoare este desemnat ca fiind o centrală nucleară distinctă.
- 45 Centralele Doel 1 și Doel 2 sunt în funcțiune de la 15 februarie 1975 și, respectiv, de la 1 decembrie 1975. Acestea au făcut obiectul unei autorizații unice, acordată în cursul anului 1974 prin decret regal pentru o durată nedeterminată.
- 46 Prin Legea din 31 ianuarie 2003, în versiunea sa inițială, pe de o parte, s-au interzis construirea și punerea în funcțiune a oricărei centrale nucleare noi în Belgia și, pe de altă parte, s-a stabilit un calendar de eliminare treptată a energiei nucleare, hotărându-se oprirea, la o anumită dată, a activității de producție industrială de energie electrică a tuturor centralelor în activitate. Prin aceasta s-a prevăzut, în acest scop, că autorizațiile individuale de funcționare și de producție industrială de energie electrică ar înceta la 40 de ani de la punerea în funcțiune a centralei în cauză, lăsându-i Regelui, în același timp, posibilitatea de a modifica acest calendar în caz de amenințare la adresa siguranței aprovizionării țării.
- 47 Legea din 18 decembrie 2013 de modificare a Legii din 31 ianuarie 2003 a amânat însă cu 10 ani data opririi producției industriale de energie electrică a centralei Tihange 1, care fusese pusă în funcțiune la 1 octombrie 1975. Prin această lege s-a prevăzut că numai autorizația de producție industrială de energie electrică ar înceta la data dezactivării prevăzută în calendarul de eliminare a energiei nucleare și că autorizația de funcționare ar rămâne în vigoare până când va fi „adaptată”. Prin aceasta a fost de asemenea eliminată posibilitatea Regelui de a modifica calendarul de eliminare a energiei nucleare care fusese stabilit prin Legea din 31 ianuarie 2003.
- 48 La 18 decembrie 2014, guvernul belgian a decis că și perioada de producție de energie electrică a centralelor Doel 1 și Doel 2 ar trebui să fie prelungită cu 10 ani.
- 49 La 13 februarie 2015, Electrabel, proprietar și operator al acestor două centrale, a notificat AFCN dezactivarea centralei Doel 1 și încetarea activității sale de producție industrială de energie electrică, la 15 februarie 2015 la miezul nopții, conform calendarului stabilit prin Legea din 31 ianuarie 2003. S-a precizat că notificarea respectivă ar fi „nulă și neavenită” dacă și în momentul în care ar intra în vigoare o lege de prelungire decenală privind această centrală și în măsura în care condițiile aferente acesteia ar fi acceptate de Electrabel.
- 50 Legea din 28 iunie 2015 a modificat din nou calendarul de eliminare a energiei nucleare stabilit de legiuitorul național, amânând cu 10 ani termenul stabilit pentru oprirea producției industriale de energie electrică a centralelor Doel 1 și Doel 2. Prin această lege s-a prevăzut de asemenea că centrala Doel 1 ar putea produce din nou energie electrică.
- 51 În conformitate cu legea amintită, aceste două centrale trebuie să fie dezactivate și să își înceteze producția industrială de energie electrică la 15 februarie 2025 pentru centrala Doel 1 și la 1 decembrie 2025 pentru centrala Doel 2.

- 52 Din decizia de trimitere reiese că au fost organizate de parlamentari mai multe audieri în cadrul procedurii de adoptare a legii menționate, printre care cea a directorului organismului național al deșeurilor radioactive și al materialelor fisibile îmbogățite, care a precizat că prelungirea cu 10 ani a activității de producție de energie electrică a acestor două centrale ar putea produce deșeuri din exploatare în volum de 350 m³.
- 53 În luna septembrie a anului 2015, AFCN și-a confirmat decizia adoptată în cursul lunii august a anului 2015 de a nu supune modificările preconizate de operator în cadrul planului LTO unei evaluări a efectelor lor asupra mediului.
- 54 Această decizie a făcut obiectul unei acțiuni în fața Conseil d'État (Consiliul de Stat, Belgia).
- 55 Un decret regal din 27 septembrie 2015 a precizat condițiile de funcționare a centralelor Doel 1 și Doel 2, prevăzând că Electrabel ar trebui să pună în aplicare planul LTO cel târziu până la sfârșitul anului 2019. Și acest decret a făcut obiectul unei acțiuni în fața Conseil d'État (Consiliul de Stat).
- 56 La 30 noiembrie 2015, Electrabel și statul belgian au semnat o convenție care prevedea realizarea unui plan de investiții așa-zis de „modernizare”, în valoare de aproximativ 700 de milioane de euro, pentru prelungirea duratei de funcționare a centralelor Doel 1 și Doel 2 până la termenul prevăzut de Legea din 28 iunie 2015 (denumită în continuare „convenția din 30 noiembrie 2015”).
- 57 Inter-Environnement Wallonie și Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, asociații belgiene de protecția mediului, au introdus la Cour constitutionnelle (Curtea Constituțională, Belgia) o acțiune în anularea Legii din 28 iunie 2015. Acestea susțin în esență că legea respectivă a fost adoptată fără să fie respectate cerințele de evaluare prealabilă impuse atât de Convențiile de la Espoo și de la Aarhus, cât și de directivele EEM, habitate și păsări.
- 58 În aceste context, Cour constitutionnelle (Curtea Constituțională) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Articolul 2 alineatele (1)-(3), (6) și (7), articolul 3 alineatul (8), articolul 5, articolul 6 alineatul (1) și punctul 2 din anexa I la [Convenția de la Espoo] trebuie interpretate în conformitate cu precizările furnizate în Documentul de informare privind aplicarea [Convenției de la Espoo] în privința unor activități legate de energia nucleară și în Recomandările privind bunele practici referitoare la aplicarea [Convenției de la Espoo] în privința activităților legate de energia nucleară?
- 2) Articolul 1 punctul (ix) din [Convenția de la Espoo], care definește «autoritatea competentă», poate fi interpretat în sensul că exclude din domeniul de aplicare al [convenției] menționate acte legislative precum [Legea din 28 iunie 2015], ținând seama în special de diferitele evaluări și audieri efectuate în cadrul adoptării acestei legi?
- 3) a) Articolele 2-6 din [Convenția de la Espoo] trebuie interpretate în sensul că se aplică anterior adoptării unui act legislativ precum [Legea din 28 iunie 2015], al cărei articol 2 amână data de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?
- b) Răspunsul la întrebarea enunțată la litera a) este diferit după cum se referă la centrala Doel 1 sau la centrala Doel 2, având în vedere necesitatea, în ceea ce privește prima centrală, de a adopta acte administrative de punere în aplicare a Legii din 28 iunie 2015, citată anterior?
- c) Siguranța aprovizionării cu energie electrică a țării poate constitui un motiv imperativ de interes general care permite derogarea de la aplicarea articolelor 2-6 din [Convenția de la Espoo] și/sau suspendarea acestei aplicări?

- 4) Articolul 2 alineatul (2) din [Convenția de la Aarhus] trebuie interpretat în sensul că exclude din domeniul de aplicare al [convenției] menționate acte legislative precum [Legea din 28 iunie 2015], ținând sau neținând seama de diferitele evaluări și audieri efectuate în cadrul adoptării acestei legi?
- 5) a) Ținând seama în special de Recomandările de la Maastricht privind mijloacele de promovare a participării efective a publicului la luarea deciziilor în probleme de mediu, referitoare la un proces decizional în mai multe etape, articolele 2 și 6 coroborate cu anexa I.1 la [Convenția de la Aarhus] trebuie interpretate în sensul că se aplică anterior adoptării unui act legislativ precum [Legea din 28 iunie 2015], al cărei articol 2 amână data de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?
- b) Răspunsul la întrebarea enunțată la litera a) este diferit după cum privește centrala Doel 1 sau centrala Doel 2, având în vedere necesitatea, în ceea ce privește prima centrală, de a adopta acte administrative de punere în aplicare a Legii din 28 iunie 2015, citată anterior?
- c) Siguranța aprovizionării cu energie electrică a țării poate constitui un motiv imperativ de interes general care permite derogarea de la aplicarea articolelor 2 și 6 din [Convenția de la Aarhus] și/sau suspendarea acestei aplicări?
- 6) a) Articolul 1 alineatul (2) coroborat cu punctul 13 litera (a) din anexa II la Directiva [EEM], interpretate, dacă este cazul, în lumina [convențiilor] de la Espoo și de la Aarhus, trebuie interpretate în sensul că se aplică în privința amânării datei de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru o centrală nucleară, care implică, precum în speță, investiții importante și actualizări privind siguranța pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?
- b) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea enunțată la litera a), articolele 2-8, articolul 11 și anexele I, II și III la Directiva [EEM] trebuie interpretate în sensul că se aplică anterior adoptării unui act legislativ precum [Legea din 28 iunie 2015], al cărei articol 2 amână data de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?
- c) Răspunsul la întrebările enunțate la literele a) și b) este diferit după cum se referă la centrala Doel 1 sau la centrala Doel 2, având în vedere necesitatea, în ceea ce privește prima centrală, de a adopta acte administrative de punere în aplicare a Legii din 28 iunie 2015, citată anterior?
- d) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea enunțată la litera a), articolul 2 alineatul (4) din Directiva [EEM] trebuie interpretat în sensul că permite exceptarea amânării dezactivării unei centrale nucleare de la aplicarea articolelor 2-8 și a articolului 11 din Directiva [EEM] din motive imperative de interes general legate de siguranța aprovizionării cu energie electrică a țării?
- 7) Noțiunea de «act legislativ specific» potrivit articolului 1 alineatul (4) din Directiva [EEM] trebuie interpretată în sensul că exclude din domeniul de aplicare al directivei menționate un act legislativ precum [Legea din 28 iunie 2015], ținând seama în special de diferitele evaluări și audieri efectuate în cadrul adoptării acestei legi, care ar fi susceptibile să realizeze obiectivele directivei citate anterior?
- 8) a) Articolul 6 din Directiva [habitate] coroborat cu articolele 3 și 4 din Directiva [păsări], interpretate, dacă este cazul, în lumina Directivei [EEM] și a [convențiilor] de la Espoo și de la Aarhus, trebuie interpretat în sensul că se aplică în privința amânării datei de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru o centrală nucleară, care implică, precum în speță, investiții importante și actualizări privind siguranța pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?
- b) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea enunțată la litera a), articolul 6 alineatul (3) din Directiva [habitate] trebuie interpretat în sensul că se aplică anterior adoptării unui act legislativ precum [Legea din 28 iunie 2015], al cărei articol 2 amână data de dezactivare și de încetare a producției industriale de energie electrică pentru centralele nucleare Doel 1 și Doel 2?

- c) Răspunsul la întrebările enunțate la literele a) și b) este diferit după cum se referă la centrala Doel 1 sau la centrala Doel 2, având în vedere necesitatea, în ceea ce privește prima centrală, de a adopta acte administrative de punere în aplicare a Legii din 28 iunie 2015, citată anterior?
 - d) În cazul unui răspuns afirmativ la întrebarea enunțată la litera a), articolul 6 alineatul (4) din Directiva [habitate] trebuie interpretat în sensul că permite ca motive legate de siguranța aprovizionării cu energie electrică a țării să fie considerate un motiv crucial de interes public major, ținând seama în special de diferitele evaluări și audieri efectuate în cadrul adoptării Legii din 28 iunie 2015, citată anterior, care ar fi susceptibile să realizeze obiectivele directivei menționate?
- 9) În cazul în care, pe baza răspunsurilor date la întrebările preliminare anterioare, instanța națională ar ajunge la concluzia că [Legea din 28 iunie 2015] încalcă una dintre obligațiile care rezultă din convențiile sau din directivele citate anterior, fără ca siguranța aprovizionării cu energie electrică a țării să poată constitui un motiv imperativ de interes general care permite să se deroge de la acele obligații, aceasta ar putea menține efectele Legii din 28 iunie 2015 pentru a evita o insecuritate juridică și pentru a permite îndeplinirea obligațiilor referitoare la evaluarea efectelor asupra mediului și la participarea publicului, care ar rezulta din convențiile sau din directivele citate anterior?”

III. Cu privire la întrebările preliminare

A. Cu privire la a șasea și la a șaptea întrebare, referitoare la Directiva EEM

1. Cu privire la a șasea întrebare literele a)-c)

- 59 Prin intermediul celei de a șasea întrebări literele a)-c), care trebuie analizată în primul rând, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță și articolul 2 alineatul (1) din Directiva EEM trebuie să fie interpretate în sensul că reluarea, pentru o perioadă de aproape 10 ani, a producției industriale de energie electrică a unei centrale nucleare oprite, având ca efect amânarea cu 10 ani a datei inițial stabilite de legiuitorul național pentru dezactivarea și încetarea activității acesteia, și amânarea, tot cu 10 ani, a termenului inițial prevăzut de același legiuitor pentru dezactivarea și oprirea producției industriale de energie electrică a unei centrale în activitate, măsuri care presupun lucrări de modernizare a centralelor în cauză, constituie un proiect în sensul acestei directive și dacă, eventual, aceste măsuri și aceste lucrări trebuie să facă obiectul unei evaluări a efectelor asupra mediului anterior adoptării de către legiuitorul național a măsurilor menționate. Instanța de trimitere ridică de asemenea problema pertinentei împrejurării potrivit căreia punerea în aplicare a măsurilor contestate în fața sa impune, în cazul uneia dintre cele două centrale în cauză, adoptarea unor acte ulterioare, precum emiterea unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale.
- 60 Din moment ce, potrivit considerentului (1) al Directivei EEM, aceasta codifică Directiva 85/337, interpretarea furnizată de Curte în ceea ce privește dispozițiile celei din urmă directive este valabilă și în cazul Directivei EEM atunci când dispozițiile lor sunt identice.

a) Cu privire la noțiunea de „proiect” în sensul Directivei EEM

- 61 Trebuie amintit că definiția termenului „proiect” din cuprinsul articolului 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva EEM prevede, la prima liniuță, executarea lucrărilor de construcții sau a altor instalații sau lucrări și, la a doua liniuță, alte intervenții în mediul natural și asupra peisajului, inclusiv cele care implică exploatarea resurselor minerale.

- 62 Din jurisprudența Curții reiese că termenul „proiect” corespunde, în ceea ce privește în special modul de redactare a articolului 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță din Directiva EEM, unor lucrări sau intervenții care modifică realitatea fizică a sitului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 aprilie 2012, Pro-Braine și alții, C-121/11, EU:C:2012:225, punctul 31 și jurisprudența citată).
- 63 Întrebarea adresată de instanța de trimitere este dacă măsurile în discuție în litigiul principal intră sub incidența unei asemenea calificări din moment ce necesită pentru punerea lor în aplicare și sunt însoțite, așadar, în mod necesar de importante investiții și lucrări de modernizare a celor două centrale în cauză.
- 64 Astfel, din dosarul de care dispune Curtea reiese că măsurile în discuție în litigiul principal presupun realizarea de lucrări de anvergură asupra centralelor Doel 1 și Doel 2, destinate modernizării acestora și garantării respectării standardelor actuale de securitate, după cum atestă pachetul financiar, în valoare de 700 de milioane de euro, care le-ar fi fost consacrat.
- 65 Potrivit deciziei de trimitere, convenția din 30 noiembrie 2015 prevede realizarea unui plan de investiții așa-zis de „modernizare”, care descrie aceste lucrări ca fiind cele necesare pentru prelungirea duratei de funcționare a celor două centrale și ca incluzând, printre altele, investițiile aprobate de AFCN în cadrul planului LTO pentru înlocuirea instalațiilor din cauza învechirii și pentru modernizarea altor instalații, precum și modificările care urmează să fie aduse pe baza celei de a patra revizii periodice de siguranță și a testelor de rezistență efectuate în urma accidentului de la Fukushima (Japonia).
- 66 În special, din dosarul furnizat Curții reiese că aceste lucrări ar trebui să privească mai ales modernizarea domurilor centralelor Doel 1 și Doel 2, reînnoirea bazinelor de depozitare a combustibilului uzat, instalarea unei noi stații de pompare și adaptarea temeliilor pentru a se proteja mai bine aceste centrale împotriva inundațiilor. Aceste lucrări ar presupune nu numai ameliorări ale structurilor existente, ci și realizarea a trei clădiri, dintre care două ar fi destinate să găzduiască sistemele de ventilație, iar a treia o structură antiincendiu. Or, asemenea lucrări sunt de natură să afecteze realitatea fizică a siturilor în cauză în sensul jurisprudenței Curții.
- 67 Pe de altă parte, deși este adevărat că nu sunt menționate în Legea din 28 iunie 2015, ci în convenția din 30 noiembrie 2015, aceste lucrări sunt totuși strâns legate de măsurile adoptate de legiuitorul belgian.
- 68 Astfel, dată fiind amploarea prelungirii duratei activității de producție industrială de energie pe care o prevăd, acestea din urmă nu au putut fi votate fără ca legiuitorul belgian să fi avut cunoștință în prealabil de natura și de fezabilitatea tehnică și financiară a lucrărilor de modernizare pe care le presupun, precum și de investițiile necesare pentru punerea lor în aplicare. De altfel, expunerea de motive a Legii din 28 iunie 2015 și lucrările pregătitoare ale acesteia menționează în mod explicit lucrările de modernizare și investițiile respective.
- 69 Trebuie arătat de asemenea că această legătură materială între măsurile contestate în fața instanței de trimitere și investițiile menționate la punctul precedent este confirmată de faptul că Legea din 28 iunie 2015 a introdus în articolul 4 din Legea din 31 ianuarie 2003 alineatul 3, care prevede că, în lipsa încheierii, cel târziu la 30 noiembrie 2015, a unei convenții între proprietarul centralelor Doel 1 și Doel 2 și statul belgian, Regele va stabili pentru 31 martie 2016 data de dezactivare a centralelor respective.
- 70 În plus, din dosarul transmis Curții rezultă de asemenea că operatorul celor două centrale s-a angajat din punct de vedere juridic să realizeze toate aceste lucrări până la sfârșitul anului 2019.
- 71 Ținând seama de aceste diferite elemente, măsurile precum cele în discuție în litigiul principal nu pot fi separate în mod artificial de lucrările de care sunt indisociabil legate, pentru a se aprecia existența, în speță, a unui proiect în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță din Directiva EEM. Prin

urmare, este necesar să se constate că astfel de măsuri și lucrările de modernizare de care sunt indisociabil legate fac parte – împreună și sub rezerva aprecierilor de fapt pe care trebuie să le facă instanța de trimitere – din același proiect, în sensul acestei dispoziții.

- 72 Împrejurarea că punerea în aplicare a acestor măsuri impune, în cazul uneia dintre cele două centrale în cauză, adoptarea unor acte ulterioare, precum emiterea unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu este de natură să modifice această analiză.

b) Cu privire la necesitatea unei evaluări a efectelor asupra mediului

- 73 Cu titlu prealabil, trebuie amintit că proiectele, în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva EEM, trebuie să facă obiectul, înainte de a fi autorizate, unei evaluări a efectelor lor asupra mediului, în temeiul articolului 2 alineatul (1) din această directivă, atunci când ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, în temeiul, între altele, al naturii, al dimensiunii și al localizării lor.
- 74 În plus, articolul 2 alineatul (1) din Directiva EEM nu impune ca orice proiect care ar putea avea un impact semnificativ asupra mediului să fie supus procedurii de evaluare prevăzute de această directivă, ci numai cele care sunt menționate la articolul 4 din directiva amintită, care face trimitere la proiectele enumerate în anexele I și II la aceasta (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 martie 2011, Brussels Hoofdstedelijk Gewest și alții, C-275/09, EU:C:2011:154, punctul 25).
- 75 În sfârșit, din coroborarea articolului 2 alineatul (1) cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva EEM rezultă că proiectele care intră sub incidența anexei I la această directivă prezintă, prin natura lor, riscul de a avea efecte semnificative asupra mediului și trebuie în mod imperativ să facă obiectul unei evaluări a efectelor lor asupra mediului (a se vedea în acest sens, cu privire la obligația de evaluare menționată, Hotărârea din 24 noiembrie 2011, Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 74, precum și Hotărârea din 11 februarie 2015, Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 20).

1) Cu privire la aplicarea anexelor I și II la Directiva EEM

- 76 Punctul 2 litera (b) din anexa I la Directiva EEM menționează, printre proiectele pe care articolul 4 alineatul (1) din această directivă le supune unei evaluări în conformitate cu articolele 5-10 din directiva amintită, centralele nucleare și celelalte reactoare nucleare, inclusiv dezafectarea sau dezasamblarea lor.
- 77 Prin urmare, trebuie să se aprecieze dacă măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de care sunt indisociabile, pot intra sub incidența punctului 24 din anexa I la Directiva EEM, care face referire la „[o]rice modificare sau extindere a proiectelor enumerate în prezenta anexă în cazul în care o astfel de modificare sau extindere îndeplinește limitele prevăzute, după caz, în prezenta anexă”, sau a punctului 13 litera (a) din anexa II la această directivă, care se referă la „[o]rice modificare sau extensie a proiectelor menționate în anexa I sau în prezenta anexă, deja autorizate, executate sau în curs de executare, care pot avea un impact negativ semnificativ asupra mediului (modificare sau extindere care nu este inclusă în anexa I)”.
- 78 În ceea ce privește punctul 24 din anexa I la Directiva EEM, din termenii și din economia acestuia rezultă că are în vedere modificările sau extinderile unui proiect care, în special prin natura sau prin amploarea lor, prezintă riscuri similare cu proiectul însuși, sub aspectul efectelor asupra mediului.
- 79 Or, măsurile în discuție în litigiul principal, care au ca efect prelungirea, cu o perioadă semnificativă de 10 ani, a duratei, anterior limitată la 40 de ani prin Legea din 31 ianuarie 2003, a autorizației de producție de către cele două centrale în cauză de energie electrică în scopuri industriale, trebuie să fie considerate – în combinație cu importante lucrări de renovare care se dovedesc necesare din cauza

vechimii acestor centrale și a obligației de a le face conforme cu standardele de securitate – ca având o amploare comparabilă, sub aspectul riscurilor unor efecte asupra mediului, celei a punerii în funcțiune inițiale a centralelor menționate.

- 80 În consecință, trebuie să se considere că măsurile și lucrările respective intră sub incidența punctului 24 din anexa I la Directiva EEM. Astfel, un asemenea proiect prezintă, prin natura sa, riscul de a avea efecte semnificative asupra mediului, în sensul articolului 2 alineatul (1) din această directivă, și trebuie în mod imperativ să facă obiectul unei evaluări a efectelor lor asupra mediului, în temeiul articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată.
- 81 În plus, întrucât centralele Doel 1 și Doel 2 sunt situate în apropierea frontierei Regatului Belgiei cu Regatul Țărilor de Jos, nu se poate contesta că este posibil ca un astfel de proiect să aibă de asemenea efecte semnificative asupra mediului din acest din urmă stat în sensul articolului 7 alineatul (1) din această directivă.

2) Cu privire la momentul la care trebuie realizată evaluarea efectelor asupra mediului

- 82 Articolul 2 alineatul (1) din Directiva EEM precizează că evaluarea efectelor asupra mediului pe care o impune trebuie să aibă loc „înaintea acordării autorizației” pentru proiectele care fac obiectul acesteia.
- 83 Astfel cum Curtea a subliniat deja, caracterul prealabil al unei asemenea evaluări se justifică prin necesitatea ca, în cadrul procesului decizional, autoritatea competentă să ia în considerare efectele asupra mediului cât mai devreme posibil în toate procesele de planificare tehnică și de luare a deciziilor pentru a preveni apariția poluării sau a fenomenelor nocive de la bun început, mai degrabă decât să se încerce ulterior a se neutraliza efectele acestora (Hotărârea din 31 mai 2018, Comisia/Polonia, C-526/16, nepublicată, EU:C:2018:356, punctul 75 și jurisprudența citată).
- 84 Trebuie să se precizeze de asemenea că articolul 1 alineatul (2) litera (c) din Directiva EEM definește termenul „aprobare de dezvoltare” ca fiind decizia autorității sau a autorităților competente care împuternicește inițiatorul proiectului să își realizeze proiectul, ceea ce, în principiu, trebuie să stabilească instanța de trimitere, pe baza reglementării naționale aplicabile.
- 85 Pe de altă parte, în cazul în care dreptul național prevede că procedura de autorizare se desfășoară în mai multe etape, evaluarea efectelor unui proiect asupra mediului trebuie, în principiu, să fie efectuată de îndată ce este posibilă identificarea și evaluarea tuturor efectelor pe care acest proiect le-ar putea avea asupra mediului (Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Wells, C-201/02, EU:C:2004:12, punctul 52, precum și Hotărârea din 28 februarie 2008, Abraham și alții, C-2/07, EU:C:2008:133, punctul 26).
- 86 Astfel, în cazul în care una dintre aceste etape este o decizie principală, iar cealaltă reprezintă o decizie de executare care nu poate depăși parametrii stabiliți prin decizia principală, efectele pe care proiectul le-ar putea avea asupra mediului trebuie identificate și evaluate în cadrul procedurii de adoptare a deciziei principale. Evaluarea ar trebui efectuată în cadrul procedurii de adoptare a deciziei de executare doar în cazul în care aceste efecte nu sunt identificabile decât în cadrul acestei din urmă proceduri (Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Wells, C-201/02, EU:C:2004:12, punctul 52, precum și Hotărârea din 28 februarie 2008, Abraham și alții, C-2/07, EU:C:2008:133, punctul 26).
- 87 În speță, deși instanței de trimitere îi revine sarcina de a stabili, pe baza reglementării naționale aplicabile, dacă Legea din 28 iunie 2015 reprezintă o aprobare de dezvoltare, în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (c) din Directiva EEM, trebuie deja să se constate că această lege prevede, în mod precis și necondiționat, pe de o parte, reluarea pentru o perioadă de aproape 10 ani a producției industriale de energie electrică a unei centrale nucleare oprite, având ca efect amânarea cu 10 ani a datei inițial stabilite de legiuitorul național pentru dezactivarea și încetarea producției industriale de

energie electrică, și, pe de altă parte, amânarea tot cu 10 ani a termenului inițial prevăzut de legiuitorul național pentru oprirea producției industriale de energie electrică a unei centrale în activitate.

- 88 De aici rezultă că, chiar dacă punerea în aplicare a acestor măsuri necesită adoptarea unor acte ulterioare în cadrul unui proces complex și reglementat, prin care se urmărește, printre altele, să se asigure respectarea standardelor de siguranță și de securitate aplicabile acestei activități de producție industrială de energie electrică de origine nucleară, și chiar dacă măsurile menționate sunt supuse în special, după cum reiese din expunerea de motive a Legii din 28 iunie 2015, unei aprobări prealabile a AFCN, nu este mai puțin adevărat că aceste măsuri, odată adoptate de legiuitorul național, definesc caracteristicile esențiale ale proiectului și nu mai au, *a priori*, vocația de a fi discutate sau repuse în discuție.
- 89 În ceea ce privește împrejurarea că punerea în aplicare a acestui proiect necesită, pentru una dintre cele două centrale în cauză, emiterea unei noi autorizații individuale pentru producția de energie electrică în scopuri industriale, aceasta nu poate justifica faptul că o evaluare a efectelor sale asupra mediului nu este efectuată decât după adoptarea acestei legi. Trebuie arătat, de altfel, că, potrivit indicațiilor furnizate prin decizia de trimitere, cantitatea suplimentară de deșeuri radioactive care poate fi generată prin măsurile în discuție în litigiul principal, și anume 350 m³, a fost adusă la cunoștința Parlamentului belgian înainte de această adoptare.
- 90 În plus, după cum s-a constatat la punctele 63-71 din prezenta hotărâre, măsurile în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de modernizare de care sunt indisociabil legate, reprezintă un proiect în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță din Directiva EEM.
- 91 În acest context, la prima vedere se pare că Legea din 28 iunie 2015 reprezintă o aprobare de dezvoltare, în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (c) din directiva menționată, sau că, cel puțin, aceasta constituie prima etapă a procesului de autorizare a proiectului în discuție, în ceea ce privește caracteristicile sale esențiale.
- 92 În ceea ce privește problema dacă evaluarea efectelor asupra mediului trebuie să vizeze de asemenea lucrările indisociabil legate de măsurile în discuție în litigiul principal, răspunsul ar fi afirmativ dacă atât lucrările respective, cât și posibilele efecte ale acestora asupra mediului ar fi suficient de identificabile în acest stadiu al procedurii de autorizare, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere. Cu privire la acest aspect, din decizia de trimitere reiese că, după cum s-a subliniat deja la punctul 68 din prezenta hotărâre, atât natura, cât și quantumul lucrărilor impuse de măsurile cuprinse în Legea din 28 iunie 2015 erau de asemenea cunoscute de Parlamentul belgian înaintea adoptării acestei legi.
- 93 Pe de altă parte, din moment ce proiectul în discuție în litigiul principal poate avea efecte semnificative asupra mediului unui alt stat membru, se impune să se constate că acesta trebuie să facă de asemenea obiectul unei proceduri de evaluare transfrontalieră conformă cu articolul 7 din Directiva EEM.
- 94 Ținând seama de tot ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la cea de a șasea întrebare literale a)–c) că articolul 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță, articolul 2 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din Directiva EEM trebuie să fie interpretate în sensul că reluarea, pentru o perioadă de aproape 10 ani, a producției industriale de energie electrică a unei centrale nucleare oprite, având ca efect amânarea cu 10 ani a datei inițial stabilite de legiuitorul național pentru dezactivarea și încetarea activității acesteia, și amânarea, tot cu 10 ani, a termenului inițial prevăzut de același legiuitor pentru dezactivarea și oprirea producției industriale de energie electrică a unei centrale în activitate, măsuri care presupun lucrări de modernizare a centralelor în cauză de natură să afecteze realitatea fizică a siturilor, constituie un „proiect”, în sensul acestei directive, care trebuie, în principiu și sub rezerva unor verificări a căror efectuare este de competența instanței de trimitere, să facă obiectul unei evaluări a efectelor asupra mediului anterior adoptării măsurilor respective. Împrejurarea că punerea în aplicare a acestora din urmă presupune acte ulterioare, precum emiterea, în cazul uneia dintre

centralele în cauză, a unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu este determinantă în această privință. Lucrările indisociabil legate de măsurile menționate trebuie să facă de asemenea obiectul unei astfel de evaluări înainte de adoptarea măsurilor respective dacă natura și efectele potențiale ale acestora asupra mediului sunt suficient de identificabile în acest stadiu, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

2. Cu privire la a șasea întrebare litera d)

- 95 Prin intermediul celei de a șasea întrebări litera d), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 2 alineatul (4) din Directiva EEM trebuie interpretat în sensul că un proiect precum cel în discuție în litigiul principal poate fi exceptat de la o evaluare a efectelor asupra mediului pentru motive legate de siguranța aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză.
- 96 În temeiul articolului 2 alineatul (4) primul paragraf din Directiva EEM, în cazuri excepționale, statele membre pot excepta un anumit proiect, în totalitate sau în parte, de la dispozițiile pe care le prevede, fără a aduce atingere însă articolului 7 din directiva menționată, referitor la obligațiile impuse unui stat membru pe teritoriul căruia este preconizată realizarea unui proiect care poate avea efecte semnificative asupra mediului unui alt stat membru.
- 97 Deși nu poate fi exclus ca necesitatea asigurării siguranței aprovizionării cu energie electrică a unui stat să poată caracteriza un caz excepțional, în sensul articolului 2 alineatul (4) primul paragraf din Directiva EEM, de natură să justifice exceptarea unui proiect de la o evaluare a efectelor asupra mediului, trebuie amintit că articolul 2 alineatul (4) al doilea paragraf literele (a)-(c) din această directivă impune obligații speciale statelor membre care intenționează să se prevaleze de exceptarea respectivă.
- 98 Astfel, într-un asemenea caz, statele membre în cauză sunt obligate să analizeze dacă s-ar impune o altă formă de evaluare, să pună la dispoziția publicului vizat informațiile obținute în acest cadru, să informeze Comisia, înaintea acordării autorizației, despre motivele care justifică exceptarea acordată și să îi furnizeze informațiile pe care le pun, eventual, la dispoziția propriilor lor resortisanți.
- 99 După cum a arătat doamna avocată generală la punctul 150 din concluzii, aceste obligații nu constituie simple formalități, ci condiții destinate să asigure respectarea, pe cât posibil, a obiectivelor urmărite prin Directiva EEM.
- 100 În speță, deși este de competența instanței de trimitere să verifice respectarea de către Regatul Belgiei a obligațiilor amintite, se poate constata deja că Comisia arată, în observațiile sale scrise, că nu a fost informată de acest stat membru cu privire la punerea în aplicare a exceptării menționate.
- 101 Pe de altă parte, articolul 2 alineatul (4) din Directiva EEM nu permite exceptarea unui proiect de la evaluarea efectelor asupra mediului decât dacă statul membru în cauză este în măsură să demonstreze că riscul pentru siguranța aprovizionării cu energie electrică pe care îl invocă este, în mod rezonabil, probabil și că acest proiect prezintă un caracter de urgență care poate justifica lipsa unei asemenea evaluări. În plus, după cum s-a afirmat la punctul 96 din prezenta hotărâre, o asemenea exceptare se aplică fără să se aducă atingere articolului 7 din directiva amintită, referitor la evaluarea proiectelor care au efecte transfrontaliere.
- 102 Având în vedere ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la a șasea întrebare litera d) că articolul 2 alineatul (4) din Directiva EEM trebuie să fie interpretat în sensul că nu permite unui stat membru să excepteze un proiect precum cel în discuție în litigiul principal de la o evaluare a efectelor asupra mediului în vederea asigurării siguranței aprovizionării sale cu energie electrică decât în cazul în care statul membru respectiv demonstrează că riscul pentru siguranța acestei aprovizionări este, în mod

rezonabil, probabil și că proiectul în discuție prezintă un caracter de urgență care poate justifica lipsa unei astfel de evaluări, în măsura în care sunt respectate obligațiile prevăzute la articolul 2 alineatul (4) al doilea paragraf literele (a)-(c) din directiva amintită. O asemenea posibilitate de exceptare nu aduce însă atingere obligațiilor care se impun statului membru în cauză în temeiul articolului 7 din directiva menționată.

3. Cu privire la a șaptea întrebare

- 103 Prin intermediul celei de a șaptea întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (4) din Directiva EEM trebuie să fie interpretat în sensul că o legislație națională precum cea în discuție în litigiul principal constituie un act legislativ specific de drept intern, în sensul dispoziției respective, exclus, în temeiul acesteia, din domeniul de aplicare al directivei menționate.
- 104 În această privință, trebuie amintit că articolul 1 alineatul (4) din Directiva EEM, care a preluat conținutul articolul 1 alineatul (5) din Directiva 85/337, condiționează excluderea unui proiect din domeniul de aplicare al Directivei EEM de respectarea a două condiții.
- 105 Prima condiție presupune ca proiectul să fie adoptat printr-un act legislativ specific, care prezintă aceleași caracteristici cu cele ale unei autorizații. Acest act trebuie în special să acorde inițiatorului proiectului dreptul de a realiza proiectul (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 106 În plus, proiectul trebuie adoptat în detaliu, și anume într-un mod suficient de precis și de definitiv, astfel încât, la fel ca o autorizație, actul legislativ care îl adoptă să cuprindă, după luarea lor în considerare de legiuitor, toate elementele relevante ale proiectului în vederea evaluării efectelor asupra mediului. Actul legislativ trebuie să ateste că, în ceea ce privește proiectul vizat, obiectivele Directivei EEM au fost realizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 33 și jurisprudența citată).
- 107 Din aceasta rezultă că un act legislativ nu poate fi considerat că adoptă un proiect în detaliu, în sensul articolului 1 alineatul (4) din Directiva EEM, atunci când nu cuprinde elementele necesare pentru evaluarea efectelor acestui proiect asupra mediului sau atunci când necesită adoptarea altor acte pentru a acorda inițiatorului proiectului dreptul de a realiza proiectul (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 34 și jurisprudența citată).
- 108 A doua condiție prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din Directiva EEM presupune ca obiectivele acestei directive, inclusiv cel al transmiterii informațiilor, să fie realizate prin intermediul procesului legislativ. Astfel, din articolul 2 alineatul (1) din directiva menționată rezultă că obiectivul esențial al acesteia din urmă este să garanteze că, înainte de acordarea unei autorizații, proiectele care pot avea efecte importante asupra mediului, *inter alia*, prin natura, mărimea sau localizarea lor, fac obiectul unei evaluări a efectelor lor asupra mediului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 35 și jurisprudența citată).
- 109 În consecință, la momentul adoptării proiectului în discuție, legiuitorul trebuie să aibă la dispoziție informații suficiente. În această privință, din articolul 5 alineatul (3) din Directiva EEM reiese că informațiile care trebuie furnizate de inițiatorul proiectului cuprind cel puțin o descriere a proiectului conținând informații referitoare la locul, la concepția și la dimensiunile acestuia, o descriere a măsurilor preconizate pentru a evita, a reduce și, dacă se poate, a remedia efectele negative importante, datele necesare pentru a identifica și a evalua principalele efecte pe care proiectul ar putea să le aibă asupra mediului, un plan al principalelor alternative studiate de inițiatorul proiectului și o expunere a principalelor motive care stau la baza alegerii sale, ținând seama de efectele asupra mediului, precum și un rezumat nontehnic al acestor diferite informații (a se vedea în acest sens

Hotărârea din 18 octombrie 2011, Boxus și alții, C-128/09-C-131/09, C-134/09 și C-135/09, EU:C:2011:667, punctul 43, precum și Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 37).

- 110 În speță, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă aceste condiții au fost îndeplinite, ținând seama atât de conținutul actului legislativ adoptat, cât și de ansamblul procedurii legislative care a condus la adoptarea sa și în special de actele pregătitoare și de dezbaterile parlamentare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 18 octombrie 2011, Boxus și alții, C-128/09-C-131/09, C-134/09 și C-135/09, EU:C:2011:667, punctul 47, precum și Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 41).
- 111 Cu toate acestea, având în vedere informațiile aduse la cunoștința Curții, rezultă că acest lucru nu s-a întâmplat în speță.
- 112 Astfel, deși instanța de trimitere menționează existența unor studii și a unor audieri prealabile adoptării Legii din 28 iunie 2015, din dosarul de care dispune Curtea nu reiese că legiuitorul național a cunoscut informațiile prevăzute la punctul 109 din prezenta hotărâre în ceea ce privește atât măsurile în discuție în litigiul principal, cât și lucrările indisociabil legate de aceste măsuri, care, în cadrul răspunsului la cea de a șasea întrebare literale (a)-(c), au fost considerate a constitui împreună un singur proiect.
- 113 În plus, după cum rezultă în special din cuprinsul punctului 91 din prezenta hotărâre, o lege precum cea din 28 iunie 2015 ar putea constitui doar o primă etapă în procesul de autorizare a proiectului în discuție în litigiul principal, în ceea ce privește lucrările pe care le presupune aceasta, astfel încât nici aceasta nu ar îndeplini una dintre condițiile necesare pentru ca proiectul aferent să fie exclus din domeniul de aplicare al Directivei EEM, în temeiul articolului 1 alineatul (4) din aceasta, și anume ca detaliile sale să fi fost adoptate printr-un act legislativ specific.
- 114 Ținând seama de ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la a șaptea întrebare că articolul 1 alineatul (4) din Directiva EEM trebuie să fie interpretat în sensul că o legislație națională precum cea în discuție în litigiul principal nu constituie un act legislativ specific de drept intern, în sensul dispoziției respective, exclus, în temeiul acesteia, din domeniul de aplicare al directivei menționate.

B. Cu privire la a opta întrebare, referitoare la Directiva habitate

1. Cu privire la a opta întrebare literale a)-c)

- 115 Prin intermediul celei de a opta întrebări literale a)-c), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate coroborat cu articolele 3 și 4 din Directiva păsări și citit, eventual, în lumina Directivei EEM trebuie să fie interpretat în sensul că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal reprezintă - ținând seama de lucrările de modernizare și de aliniere la standardele actuale de securitate pe care le presupun -un plan sau un proiect care trebuie să facă obiectul unei evaluări, în temeiul acestui articol 6 alineatul (3), și, după caz, dacă evaluarea respectivă trebuie să fie realizată înaintea adoptării lor de către legiuitor. Instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă este necesar să se distingă, în această privință, după cum măsurile respective vizează una dintre cele două centrale în discuție în litigiul principal sau pe cealaltă, având în vedere necesitatea adoptării ulterioare, în cazul uneia dintre ele, a unor acte de punere în aplicare, cum ar fi emiterea unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale.

a) Observații introductive

- 116 Articolul 6 din Directiva habitate impune statelor membre un ansamblu de obligații și de proceduri specifice prin care se urmărește să se asigure, astfel cum reiese din articolul 2 alineatul (2) din această directivă, menținerea sau, dacă este cazul, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de importanță comunitară, în vederea atingerii obiectivului mai general urmărit de aceeași directivă de garantare a unui nivel ridicat de protecție a mediului în siturile protejate în temeiul acesteia [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 106 și jurisprudența citată].
- 117 Articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate prevede o procedură de evaluare care urmărește să garanteze, printr-un control prealabil, că un plan sau un proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria respectivă, nu este autorizat decât în măsura în care nu are efecte negative asupra integrității acestui sit [Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 108 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 25 iulie 2018, Grace și Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, punctul 38].
- 118 Același articol 6 alineatul (3) distinge două faze în procedura de evaluare pe care o prevede.
- 119 Cea dintâi, vizată în prima teză a acestei dispoziții, impune statelor membre obligația de a efectua o evaluare corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra unui sit protejat atunci când există o probabilitate ca planul sau proiectul respectiv să îl afecteze în mod semnificativ. Cea de a doua, vizată în a doua teză a acesteia, care intervine ca urmare a evaluării corespunzătoare menționate, limitează autorizarea unui astfel de plan sau proiect la condiția ca acesta să nu aibă efecte negative asupra integrității sitului respectiv, sub rezerva dispozițiilor alineatului (4) al articolului 6 amintit (Hotărârea din 25 iulie 2018, Grace și Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, punctul 32).
- 120 În plus, o evaluare corespunzătoare a efectelor potențiale ale unui plan sau ale unui proiect presupune că, înainte de aprobarea acestuia, trebuie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele acestui plan sau proiect care ar putea, *per se* sau împreună cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a sitului protejat. Autoritățile naționale competente autorizează desfășurarea unei activități numai după ce constată că activitatea respectivă este lipsită de efecte negative asupra integrității acestui sit. Aceasta este situația atunci când nu există nicio îndoială rezonabilă din punct de vedere științific cu privire la absența unor asemenea efecte (Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Holohan și alții, C-461/17, EU:C:2018:883, punctul 33, precum și jurisprudența citată).
- 121 Trebuie de asemenea să se precizeze că, în ceea ce privește ariile clasificate drept arii de protecție specială, obligațiile care rezultă din articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate înlocuiesc, în conformitate cu articolul 7 din această directivă, obligațiile care decurg din articolul 4 alineatul (4) prima teză din Directiva păsări, începând cu data clasificării în conformitate cu această directivă, dacă această din urmă dată este ulterioară datei de punere în aplicare a Directivei habitate [Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 109 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 25 iulie 2018, Grace și Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, punctul 27].

b) Cu privire la noțiunea de „proiect” în sensul Directivei habitate

- 122 Întrucât Directiva habitate nu definește noțiunea de „proiect” în sensul articolului 6 alineatul (3) din aceasta, este necesar, mai întâi, să se țină seama de noțiunea de „proiect” în sensul articolului 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva EEM (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2004,

Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging, C-127/02, EU:C:2004:482, punctele 23, 24 și 26, Hotărârea din 14 ianuarie 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctul 38, Hotărârea din 17 iulie 2014, Comisia/Grecia, C-600/12, nepublicată, EU:C:2014:2086, punctul 75, precum și Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 60).

- 123 În plus, Curtea a statuat deja că, dacă o activitate intră sub incidența Directivei EEM, aceasta trebuie, cu atât mai mult, să intre sub incidența Directivei habitate (Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 65).
- 124 În consecință, dacă o activitate este considerată ca fiind un proiect în sensul Directivei EEM, aceasta este susceptibilă să constituie un proiect în sensul Directivei habitate (Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 66).
- 125 Ținând seama de răspunsul dat la a șasea întrebare literale (a)-(c), trebuie să se considere că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de care sunt indisociabil legate, reprezintă un proiect în sensul Directivei habitate.
- 126 În continuare, este cert că proiectul în discuție în litigiul principal nu are legătură și nu este necesar pentru gestionarea sitului protejat.
- 127 În sfârșit, trebuie amintit că faptul că o activitate recurentă a fost autorizată în temeiul dreptului național înainte de intrarea în vigoare a Directivei habitate nu se opune, în sine, ca activitatea respectivă să poată fi considerată, în cadrul fiecărei intervenții ulterioare, drept un proiect distinct în sensul acestei directive, cu riscul de a sustrage această activitate permanent de la orice evaluare prealabilă a efectelor sale asupra sitului în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctul 41, precum și Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 77).
- 128 În acest scop, trebuie să se aprecieze dacă, având în vedere în special recurența lor, natura lor sau condițiile lor de executare, trebuie să se considere că anumite activități constituie o operațiune unică și pot fi considerate un singur proiect în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctul 47, precum și Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 78).
- 129 Acest lucru nu ar fi valabil în lipsa continuității și a identității unei activități, în special în ceea ce privește locurile și condițiile sale de executare (Hotărârea din 7 noiembrie 2018, Coöperatie Mobilisation for the Environment și alții, C-293/17 și C-294/17, EU:C:2018:882, punctul 83).
- 130 În speță, deși activitatea de producție industrială de energie electrică a centralelor Doel 1 și Doel 2 a fost autorizată înainte de intrarea în vigoare a Directivei habitate, pentru o perioadă nelimitată, Legea din 31 ianuarie 2003 a limitat totuși la 40 de ani această perioadă de activitate, și anume până la 15 februarie 2015 pentru centrala Doel 1 și până la 1 decembrie 2015 pentru centrala Doel 2. După cum arată instanța de trimitere, măsurile în discuție în litigiul principal au modificat această alegere legislativă, ceea ce a impus, printre altele, repornirea uneia dintre cele două centrale.
- 131 Este de asemenea cert că, cu ocazia punerii în aplicare a acestor măsuri, activitatea de producție industrială a acestor două centrale nu va fi realizată în condiții de executare identice cu cele autorizate inițial, fie și numai din cauza evoluției cunoștințelor științifice și a noilor standarde de securitate, acestea din urmă justificând, după cum s-a amintit la punctele 64-66 din prezenta hotărâre, realizarea

unor lucrări de modernizare de anvergură. De altfel, din decizia de trimitere reiese că operatorului centralelor menționate i-a fost acordată o autorizație de producție după intrarea în vigoare a Directivei habitate, în urma unei creșteri a puterii acestora.

- 132 Rezultă de aici că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de care sunt indisolubil legate, reprezintă un proiect distinct, supus regulilor de evaluare prevăzute la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- 133 Calitatea de legiuitor a autorității naționale competente pentru aprobarea planului sau a proiectului în discuție nu prezintă nicio relevanță. Astfel, contrar prevederilor Directivei EEM, nu se poate deroga de la evaluarea prevăzută la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate pentru motivul că autoritatea competentă să autorizeze proiectul în discuție este legiuitorul (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 februarie 2012, Solvay și alții, C-182/10, EU:C:2012:82, punctul 69).

c) Cu privire la riscul de afectare semnificativă a unui sit protejat

- 134 Din jurisprudența Curții rezultă că cerința unei evaluări adecvate a efectelor unui plan sau ale unui proiect prevăzută la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate este supusă condiției să existe o probabilitate sau un risc ca acesta să afecteze situl în cauză în mod semnificativ. Ținând seama în special de principiul precauției, se consideră că un asemenea risc există atât timp cât nu se poate exclude, pe baza celor mai bune cunoștințe științifice în materie, că respectivul plan sau proiect ar putea afecta obiectivele de conservare a acestui sit. Aprecierea riscului trebuie realizată, printre altele, în lumina caracteristicilor și a condițiilor de mediu specifice ale sitului vizat de un astfel de plan sau de proiect [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctele 111 și 112, precum și jurisprudența citată].
- 135 În speță, după cum reiese din extrasele din lucrările parlamentare corespunzătoare Legii din 28 iunie 2015 reproduse în decizia de trimitere și după cum a arătat și doamna avocată generală la punctele 24-26 din concluzii, centralele care fac obiectul măsurilor în discuție în litigiul principal, care sunt situate pe malurile fluviului Escaut, se află în apropierea zonelor protejate în temeiul Directivei habitate și al Directivei păsări, stabilite în special în favoarea speciilor protejate de pește și de ciclostomi din acest fluviu.
- 136 În această privință, trebuie amintit că împrejurarea că un proiect este situat în afara unei arii Natura 2000 nu exclude aplicabilitatea cerințelor enunțate la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Comisia/Germania, C-98/03, EU:C:2006:3, punctele 44 și 51, precum și Hotărârea din 26 aprilie 2017, Comisia/Germania, C-142/16, EU:C:2017:301, punctul 29).
- 137 În speță, proiectul în discuție în litigiul principal, atât prin amploarea lucrărilor pe care le implică, cât și prin durata prelungirii activității de producție industrială de energie electrică a celor două centrale pe care o prevede, riscă în mod evident să compromită obiectivele de conservare a siturilor protejate situate în apropiere, fie și numai din cauza modalităților înseși de funcționare a acestora și, în special, a prelevărilor de cantități semnificative de apă din fluviul din apropiere pentru sistemul de răcire, precum și a deversării acestor cantități de apă, dar și a existenței riscului de accident grav pe care îl presupun (a se vedea prin analogie Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Comisia/Germania, C-98/03, EU:C:2006:3, punctul 44, și Hotărârea din 26 aprilie 2017, Comisia/Germania, C-142/16, EU:C:2017:301, punctul 30), fără a fi necesar să se distingă situația fiecăreia dintre cele două centrale.
- 138 Prin urmare, un proiect precum cel în discuție în litigiul principal poate afecta în mod semnificativ situri protejate în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

139 Din ceea ce precedă rezultă că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate trebuie să fie interpretat în sensul că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de care sunt indisociabil legate, reprezintă un proiect care trebuie să facă obiectul unei evaluări corespunzătoare a efectelor sale potențiale asupra sitului în cauză în conformitate cu această directivă, fără a fi necesar să se distingă după cum măsurile respective se referă la una dintre cele două centrale în discuție sau la cealaltă.

d) Cu privire la momentul la care trebuie să aibă loc evaluarea

140 Articolul 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate precizează că, în urma realizării evaluării corespunzătoare, autoritățile naționale competente „aprobă” un proiect doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

141 Rezultă de aici că o asemenea evaluare trebuie în mod necesar să intervină înaintea acestei aprobări.

142 Pe de altă parte, deși Directiva habitate nu definește condițiile în care autoritățile „aprobă” un anumit proiect, în temeiul articolului 6 alineatul (3) din aceasta, noțiunea de „aprobare de dezvoltare” de la articolul 1 alineatul (2) litera (c) din Directiva EEM este pertinentă pentru definirea sensului termenilor respectivi.

143 Astfel, prin analogie cu cele statuate de Curte în ceea ce privește Directiva EEM, în cazul în care dreptul național prevede că procedura de autorizare se desfășoară în mai multe etape, este necesar să se considere că evaluarea impusă la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate trebuie, în principiu, să fie efectuată de îndată ce toate efectele pe care proiectul în cauză le poate avea asupra unui sit protejat sunt suficient de identificabile.

144 În consecință și pentru motive similare cu cele enunțate la punctele 87-91 din prezenta hotărâre, o legislație națională precum Legea din 28 iunie 2015 prezintă caracteristicile unei aprobări a autorităților pentru proiectul în cauză în sensul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, iar împrejurarea că punerea în aplicare a acestui proiect trebuie să facă obiectul unor acte ulterioare, în special, în cazul uneia dintre cele două centrale în cauză, al unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu poate justifica lipsa unei evaluări corespunzătoare a efectelor sale potențiale înaintea adoptării legislației respective. În plus, în ceea ce privește lucrările indisociabil legate de măsurile în discuție în litigiul principal, acestea trebuie să facă obiectul unei evaluări, în acest stadiu al procedurii de autorizare a proiectului, dacă natura și efectele lor potențiale asupra siturilor protejate sunt suficient de identificabile, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

145 Având în vedere ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la a opta întrebare literale a)-c) că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate trebuie să fie interpretat în sensul că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de modernizare și de aliniere la standardele actuale de securitate, reprezintă un proiect care trebuie să facă obiectul unei evaluări corespunzătoare a efectelor sale potențiale asupra siturilor protejate în cauză. Aceste măsuri trebuie să facă obiectul unei asemenea evaluări înaintea adoptării lor de către legiuitor. Împrejurarea că punerea în aplicare a măsurilor menționate presupune acte ulterioare, precum emiterea, în cazul uneia dintre centralele în cauză, a unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu este determinantă în această privință. Lucrările indisociabil legate de măsurile respective trebuie să facă de asemenea obiectul unei astfel de evaluări înainte de adoptarea acestora din urmă, dacă natura și efectele potențiale ale acestora asupra siturilor protejate sunt suficient de identificabile în acest stadiu, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

2. Cu privire la a opta întrebare litera d)

- 146 Prin intermediul celei de a opta întrebări litera d), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate trebuie să fie interpretat în sensul că obiectivul de asigurare a siguranței aprovizionării cu energie electrică a unui stat membru constituie un motiv crucial de interes public major în sensul acestei dispoziții.
- 147 Ca dispoziție derogatorie de la criteriul autorizării prevăzut la articolul 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate, articolul 6 alineatul (4) din aceasta trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte și nu se poate aplica decât după ce efectele unui plan sau ale unui proiect au fost analizate în conformitate cu dispozițiile alineatului (3) menționat [Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 189 și jurisprudența citată].
- 148 Astfel, în temeiul articolului 6 alineatul (4) primul paragraf din Directiva habitate, în ipoteza în care, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectuate potrivit articolului 6 alineatul (3) prima teză din această directivă și în lipsa unor soluții alternative, planul sau proiectul trebuie totuși realizat din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru trebuie să ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000 [a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 septembrie 2007, Comisia/Italia, C-304/05, EU:C:2007:532, punctul 81, și Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 190].
- 149 În plus, în cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural sau o specie prioritară, articolul 6 alineatul (4) al doilea paragraf din Directiva habitate prevede că singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau de siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.
- 150 Cunoașterea efectelor unui plan sau ale unui proiect, în raport cu obiectivele de conservare referitoare la situl respectiv, reprezintă, prin urmare, o condiție prealabilă indispensabilă pentru aplicarea articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate, întrucât, în lipsa acestor elemente, nu poate fi evaluată nicio condiție de aplicare a acestei dispoziții derogatorii. Analizarea unor eventuale motive cruciale de interes public major și a existenței unor alternative mai puțin prejudiciabile necesită o evaluare comparativă în raport cu efectele negative produse asupra sitului menționat de planul sau de proiectul avut în vedere. În plus, pentru a determina natura unor eventuale măsuri compensatorii, trebuie identificate cu precizie efectele negative produse asupra sitului respectiv [Hotărârea din 20 septembrie 2007, Comisia/Italia, C-304/05, EU:C:2007:532, punctul 83, și Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 191 și jurisprudența citată].
- 151 În speță, din decizia de trimitere reiese că a opta întrebare litera d) se întemeiază pe premisa că studiile și audierile care au avut loc în cadrul procedurii de adoptare a măsurilor în discuție în litigiul principal au permis efectuarea unei evaluări conforme cu cerințele prevăzute la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- 152 Cu toate acestea, pe lângă faptul că din dosarul prezentat Curții nu reiese că aceste studii și aceste audieri ar fi permis realizarea unei evaluări a efectelor asupra mediului în conformitate cu cerințele Directivei EEM, ar reveni, în orice caz, instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă o astfel de evaluare poate fi considerată ca îndeplinind de asemenea cerințele Directivei habitate (a se vedea prin analogie Hotărârea din 22 septembrie 2011, Valčiukienė și alții, C-295/10, EU:C:2011:608, punctul 62, precum și Hotărârea din 10 septembrie 2015, Dimos Kropias Attikis, C-473/14, EU:C:2015:582, punctul 58).

- 153 Pentru ca această situație să se regăsească, se impune în special, după cum s-a amintit la punctul 120 din prezenta hotărâre, să fie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele planului sau ale proiectului în discuție care ar putea, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a siturilor protejate [a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punctul 113 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 25 iulie 2018, Grace și Sweetman, C-164/17, EU:C:2018:593, punctul 40].
- 154 De asemenea, instanței de trimitere i-ar reveni, după caz, sarcina de a verifica dacă studiile și audierile care au avut loc în cadrul procedurii de adoptare a măsurilor în discuție în litigiul principal au generat concluzii negative, întrucât, în caz contrar, nu ar fi fost necesară aplicarea articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate.
- 155 În ceea ce privește problema dacă obiectivul de asigurare a siguranței aprovizionării cu energie electrică a unui stat membru constituie un motiv crucial de interes public major, în sensul articolului 6 alineatul (4) primul paragraf din Directiva habitate, trebuie amintit că interesul de natură să justifice realizarea unui plan sau a unui proiect trebuie să fie în același timp „public” și „major”, ceea ce presupune să aibă o importanță care îi permite să fie pus în balanță cu obiectivul de conservare a habitatelor naturale, a faunei, inclusiv a avifaunei, și a florei sălbatice, urmărit prin această directivă (Hotărârea din 11 septembrie 2012, Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias și alții, C-43/10, EU:C:2012:560, punctul 121).
- 156 În această privință, se poate arăta că articolul 194 alineatul (1) litera (b) TFUE identifică siguranța aprovizionării cu energie în Uniunea Europeană ca fiind unul dintre obiectivele fundamentale ale politicii Uniunii în domeniul energiei (Hotărârea din 7 septembrie 2016, ANODE, C-121/15, EU:C:2016:637, punctul 48).
- 157 În plus și în orice caz, obiectivul de a asigura, în orice moment, siguranța aprovizionării cu energie electrică într-un stat membru îndeplinește condițiile amintite la punctul 155 din prezenta hotărâre.
- 158 Cu toate acestea, în cazul în care situl protejat care poate fi afectat de un proiect adăpostește un tip de habitat natural sau o specie prioritară, în sensul Directivei habitate, doar necesitatea de a elimina o amenințare reală și gravă de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză este de natură să constituie, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, un motiv de siguranță publică susceptibil să justifice, în temeiul articolului 6 alineatul (4) al doilea paragraf din această directivă, realizarea proiectului.
- 159 În consecință, este necesar să se răspundă la a opta întrebare litera d) că articolul 6 alineatul (4) primul paragraf din Directiva habitate trebuie să fie interpretat în sensul că obiectivul de asigurare, în orice moment, a siguranței aprovizionării cu energie electrică a unui stat membru constituie un motiv crucial de interes public major în sensul acestei dispoziții. Articolul 6 alineatul (4) al doilea paragraf din directiva menționată trebuie să fie interpretat în sensul că, în cazul în care situl protejat care poate fi afectat de un proiect adăpostește un tip de habitat natural sau o specie prioritară – aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere –, doar necesitatea de a elimina o amenințare reală și gravă de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză este de natură să constituie, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, un motiv de siguranță publică în sensul acestei dispoziții.

C. Cu privire la primele trei întrebări, referitoare la Convenția de la Espoo

- 160 Prin intermediul primelor trei întrebări adresate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Convenția de la Espoo trebuie să fie interpretată în sensul că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal trebuie să facă obiectul evaluării efectelor asupra mediului pe care o prevede.

- 161 Cu toate acestea, la punctul 93 din prezenta hotărâre s-a arătat că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal fac parte dintr-un proiect care poate avea efecte semnificative asupra mediului unui alt stat membru și care trebuie să facă obiectul unei proceduri de evaluare a efectelor sale transfrontaliere în conformitate cu articolul 7 din Directiva EEM, procedură care ține seama, după cum se indică în considerentul (15) al acesteia, de cerințele Convenției de la Espoo.
- 162 Prin urmare, în acest context, nu este necesar să se răspundă la primele trei întrebări, referitoare la Convenția de la Espoo.

D. Cu privire la a patra și la a cincea întrebare, referitoare la Convenția de la Aarhus

- 163 Prin intermediul celei de a patra și al celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 din Convenția de la Aarhus trebuie să fie interpretat în sensul că cerințele de participare a publicului pe care le prevede se aplică unor măsuri precum cele în discuție în litigiul principal.
- 164 Din decizia de trimitere reiese că Curtea Constituțională adresează aceste întrebări din cauza îndoielilor pe care le are cu privire la aplicabilitatea, în cazul măsurilor respective, a Directivei EEM, care, după cum reiese în special din considerentele (18)-(20) al acesteia, poate totuși să ia în considerare dispozițiile Convenției de la Aarhus.
- 165 Din răspunsurile date la a șasea și la a șaptea întrebare rezultă însă că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de care sunt indisociabil legate, reprezintă un proiect care, înaintea adoptării sale, trebuie să facă obiectul unei evaluări a efectelor sale asupra mediului, în temeiul Directivei EEM.
- 166 Prin urmare, nu este necesar să se răspundă la a patra și la a cincea întrebare.

E. Cu privire la a noua întrebare, referitoare la menținerea efectelor legii în discuție în litigiul principal

- 167 Prin intermediul celei de a noua întrebări adresate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă dreptul Uniunii permite unei instanțe naționale să mențină efectele unor măsuri precum cele în discuție în litigiul principal pentru perioada necesară în vederea remedierii eventualei nelegalități a acestora în raport cu Directivele EEM și habitate.
- 168 În această privință, trebuie să se constate că, în timp ce Directiva EEM impune, la articolul 2 alineatul (1), o obligație de evaluare prealabilă a proiectelor pe care le vizează această dispoziție, Directiva habitate prevede de asemenea, în ceea ce privește proiectele care fac obiectul evaluării în temeiul articolului 6 alineatul (3), că statele membre nu își pot da acordul decât după ce s-au asigurat, în acest cadru, de lipsa unor efecte negative asupra integrității sitului în cauză.
- 169 În aceste condiții, nici Directiva EEM, nici Directiva habitate nu precizează consecințele care trebuie deduse din încălcarea obligațiilor pe care le prevăd.
- 170 Totuși, în temeiul principiului cooperării loiale, prevăzut la articolul 4 alineatul (3) TUE, statele membre sunt ținute să elimine consecințele ilicite ale acestei încălcări a dreptului Uniunii. Autoritățile naționale competente sunt, prin urmare, obligate să adopte, în cadrul competențelor lor, toate măsurile necesare în scopul de a remedia nerealizarea unei evaluări a efectelor asupra mediului, de exemplu prin retragerea sau prin suspendarea unei autorizații deja acordate, în scopul efectuării unei astfel de evaluări (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 iulie 2017, Comune di Corridonia și alții, C-196/16 și C-197/16, EU:C:2017:589, punctul 35 și jurisprudența citată).

- 171 O astfel de obligație revine de asemenea instanțelor naționale sesizate cu o acțiune împotriva unui act național care cuprinde o astfel de autorizație. În această privință, trebuie amintit că modalitățile procedurale aplicabile unor astfel de acțiuni rezultă din ordinea juridică internă a fiecărui stat membru în temeiul principiului autonomiei procedurale a statelor membre, însă cu condiția ca acestea să nu fie mai puțin favorabile decât cele care se aplică unor situații similare de natură internă (principiul echivalenței) și să nu facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității) (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 februarie 2012, *Inter-Environnement Wallonie și Terre wallonne*, C-41/11, EU:C:2012:103, punctul 45, precum și jurisprudența citată).
- 172 În consecință, instanțele sesizate în această privință trebuie să adopte, în temeiul dreptului lor național, măsuri de suspendare sau de anulare a autorizației pentru un proiect adoptate cu încălcarea obligației de a efectua o evaluare ecologică (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 februarie 2012, *Inter-Environnement Wallonie și Terre Wallonne*, C-41/11, EU:C:2012:103, punctul 46 și jurisprudența citată).
- 173 Este adevărat că Curtea a statuat de asemenea că dreptul Uniunii nu se opune ca normele naționale să permită, în anumite cazuri, regularizarea operațiunilor sau a actelor nelegale în raport cu dreptul Uniunii (Hotărârea din 26 iulie 2017, *Comune di Corridonia și alții*, C-196/16 și C-197/16, EU:C:2017:589, punctul 37, precum și jurisprudența citată).
- 174 Cu toate acestea, o asemenea posibilitate de regularizare trebuie supusă condiției să nu ofere persoanelor interesate ocazia să eludeze sau să nu aplice normele dreptului Uniunii și să rămână o excepție (Hotărârea din 26 iulie 2017, *Comune di Corridonia și alții*, C-196/16 și C-197/16, EU:C:2017:589, punctul 38, precum și jurisprudența citată).
- 175 Astfel, în cazul omiterii unei evaluări cerute de Directiva EEM privind impactul unui proiect asupra mediului, deși statele membre trebuie să elimine consecințele ilicite ale acesteia, dreptul Uniunii nu se opune ca o asemenea evaluare să fie efectuată cu titlu de regularizare, în condițiile în care proiectul este în curs de realizare sau chiar după ce a fost realizat, cu dubla condiție, pe de o parte, ca normele naționale care permit această regularizare să nu ofere persoanelor interesate ocazia să eludeze sau să nu aplice normele dreptului Uniunii și, pe de altă parte, ca evaluarea efectuată cu titlu de regularizare să nu aibă ca obiect doar impactul viitor al acestui proiect asupra mediului, ci să țină seama de toate efectele asupra mediului produse de la realizarea proiectului menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 iulie 2017, *Comune di Corridonia și alții*, C-196/16 și C-197/16, EU:C:2017:589, punctul 43, precum și Hotărârea din 28 februarie 2018, *Comune di Castelbellino*, C-117/17, EU:C:2018:129, punctul 30).
- 176 Prin analogie, trebuie să se considere că dreptul Uniunii nu se opune, sub rezerva aceluiași condiții, nici efectuării unei asemenea regularizări în cazul omiterii evaluării prealabile a efectelor proiectului în cauză asupra unui sit protejat, impusă la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- 177 Trebuie adăugat că numai Curtea poate, cu titlu excepțional și pentru considerații imperative de securitate juridică, să acorde o suspendare provizorie a efectului de înlăturare avut de o normă din dreptul Uniunii asupra dreptului național contrar acesteia. Astfel, dacă instanțele naționale ar avea puterea de a conferi dispozițiilor naționale supremație în raport cu dreptul Uniunii față de care aceste dispoziții sunt contrare, chiar și numai cu titlu provizoriu, s-ar aduce atingere aplicării uniforme a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 septembrie 2010, *Winner Wetten*, C-409/06, EU:C:2010:503, punctele 66 și 67, precum și Hotărârea din 28 iulie 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, EU:C:2016:603, punctul 33).
- 178 Cu toate acestea, Curtea a statuat de asemenea, la punctul 58 din Hotărârea din 28 februarie 2012, *Inter-Environnement Wallonie și Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), că, ținând seama de existența unei cerințe imperative legate, precum în cauza în care a fost pronunțată această hotărâre,

de protecția mediului și în măsura în care sunt respectate condițiile precizate de această hotărâre, o instanță națională poate fi în mod excepțional autorizată să facă uz de dispoziția sa națională care îi permite să mențină anumite efecte ale unui act național anulat. Reiese astfel din hotărârea menționată că Curtea a înțeles să recunoască unei instanțe naționale, de la caz la caz și cu titlu excepțional, posibilitatea de a organiza efectele anulării unei dispoziții naționale considerate incompatibilă cu dreptul Uniunii, cu respectarea condițiilor puse de jurisprudența Curții (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 iulie 2016, *Association France Nature Environnement*, C-379/15, EU:C:2016:603, punctul 34).

- 179 În speță, conform jurisprudenței citate la punctul 177 din prezenta hotărâre, numai Curtea are competența de a stabili condițiile în care poate fi justificată, cu titlu excepțional, menținerea efectelor unor măsuri precum cele în discuție în litigiul principal datorită unor considerații imperative legate de siguranța aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză. În această privință, astfel de considerații nu pot justifica menținerea efectelor unor măsuri naționale adoptate cu încălcarea obligațiilor care decurg din Directivele EEM și habitate decât dacă, în ipoteza unei anulări sau a unei suspendări a efectelor acestor măsuri, există o amenințare reală și gravă de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză căreia nu i se poate face față prin alte mijloace și alternative, în special în cadrul pieței interne.
- 180 Instanței de trimitere îi revine sarcina de a aprecia dacă, ținând seama de celelalte mijloace și alternative de care dispune statul membru în cauză pentru a asigura aprovizionarea cu energie electrică pe teritoriul său, menținerea excepțională a efectelor măsurilor contestate în fața acestei instanțe este astfel justificată de necesitatea de a face față unei asemenea amenințări.
- 181 În orice caz, o asemenea menținere nu poate acoperi decât perioada strict necesară pentru remedierea nelegalității.
- 182 Ținând seama de ceea ce precedă, este necesar să se răspundă la a noua întrebare că dreptul Uniunii trebuie să fie interpretat în sensul că o instanță națională poate, în mod excepțional, dacă dreptul intern îi permite, să mențină efectele unor măsuri precum cele în discuție în litigiul principal, care ar fi fost adoptate cu încălcarea obligațiilor prevăzute de Directivele EEM și habitate, dacă această menținere este justificată de considerații imperative legate de necesitatea înlăturării unei amenințări reale și grave de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză, căreia nu i se poate face față prin alte mijloace și alternative, în special în cadrul pieței interne. Menținerea respectivă nu poate acoperi decât perioada strict necesară pentru remedierea acestei nelegalități.

IV. Cu privire la cheltuielile de judecată

- 183 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 1 alineatul (2) litera (a) prima liniuță, articolul 2 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului trebuie să fie interpretate în sensul că reluarea, pentru o perioadă de aproape 10 ani, a producției industriale de energie electrică a unei centrale nucleare oprite, având ca efect amânarea cu 10 ani a datei inițial stabilite de legiuitorul național pentru dezactivarea și încetarea activității acesteia, și amânarea, tot cu 10 ani, a termenului inițial prevăzut de același legiuitor pentru dezactivarea și oprirea producției industriale de energie electrică a**

unei centrale în activitate, măsuri care presupun lucrări de modernizare a centralelor în cauză de natură să afecteze realitatea fizică a siturilor, constituie un „proiect”, în sensul acestei directive, care trebuie, în principiu și sub rezerva unor verificări a căror efectuare este de competența instanței de trimitere, să facă obiectul unei evaluări a efectelor asupra mediului anterior adoptării măsurilor respective. Împrejurarea că punerea în aplicare a acestora din urmă presupune acte ulterioare, precum emiterea, în cazul uneia dintre centralele în cauză, a unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu este determinantă în această privință. Lucrările indisociabil legate de măsurile menționate trebuie să facă de asemenea obiectul unei astfel de evaluări înainte de adoptarea măsurilor respective dacă natura și efectele potențiale ale acestora asupra mediului sunt suficient de identificabile în acest stadiu, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

- 2) Articolul 2 alineatul (4) din Directiva 2011/92 trebuie să fie interpretat în sensul că nu permite unui stat membru să excepteze un proiect precum cel în discuție în litigiul principal de la o evaluare a efectelor asupra mediului în vederea asigurării siguranței aprovizionării sale cu energie electrică decât în cazul în care statul membru respectiv demonstrează că riscul pentru siguranța acestei aprovizionări este, în mod rezonabil, probabil și că proiectul în discuție prezintă un caracter de urgență care poate justifica lipsa unei astfel de evaluări, în măsura în care sunt respectate obligațiile prevăzute la articolul 2 alineatul (4) al doilea paragraf literele (a)-(c) din directiva amintită. O asemenea posibilitate de exceptare nu aduce însă atingere obligațiilor care se impun statului membru în cauză în temeiul articolului 7 din directiva menționată.
- 3) Articolul 1 alineatul (4) din Directiva 2011/92 trebuie să fie interpretat în sensul că o legislație națională precum cea în discuție în litigiul principal nu constituie un act legislativ specific de drept intern, în sensul dispoziției respective, exclus, în temeiul acesteia, din domeniul de aplicare al directivei menționate.
- 4) Articolul 6 alineatul (3) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică trebuie să fie interpretat în sensul că măsurile precum cele în discuție în litigiul principal, împreună cu lucrările de modernizare și de aliniere la standardele actuale de securitate, reprezintă un proiect care trebuie să facă obiectul unei evaluări corespunzătoare a efectelor sale potențiale asupra siturilor protejate în cauză. Aceste măsuri trebuie să facă obiectul unei asemenea evaluări înaintea adoptării lor de către legiuitor. Împrejurarea că punerea în aplicare a măsurilor menționate presupune acte ulterioare, precum emiterea, în cazul uneia dintre centralele în cauză, a unei noi autorizații individuale de producție de energie electrică în scopuri industriale, nu este determinantă în această privință. Lucrările indisociabil legate de măsurile respective trebuie să facă de asemenea obiectul unei astfel de evaluări înainte de adoptarea acestora din urmă, dacă natura și efectele potențiale ale acestora asupra siturilor protejate sunt suficient de identificabile în acest stadiu, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.
- 5) Articolul 6 alineatul (4) primul paragraf din Directiva 92/43 trebuie să fie interpretat în sensul că obiectivul de asigurare, în orice moment, a siguranței aprovizionării cu energie electrică a unui stat membru constituie un motiv crucial de interes public major în sensul acestei dispoziții. Articolul 6 alineatul (4) al doilea paragraf din directiva menționată trebuie să fie interpretat în sensul că, în cazul în care situl protejat care poate fi afectat de un proiect adăpostește un tip de habitat natural sau o specie prioritară – aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere –, doar necesitatea de a elimina o amenințare reală și gravă de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză este de natură să constituie, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, un motiv de siguranță publică în sensul acestei dispoziții.

- 6) Dreptul Uniunii trebuie să fie interpretat în sensul că o instanță națională poate, în mod excepțional, dacă dreptul intern îi permite, să mențină efectele unor măsuri precum cele în discuție în litigiul principal, care ar fi fost adoptate cu încălcarea obligațiilor prevăzute de Directivele 2011/92 și 92/43, dacă această menținere este justificată de considerații imperative legate de necesitatea înlăturării unei amenințări reale și grave de întrerupere a aprovizionării cu energie electrică a statului membru în cauză, căreia nu i se poate face față prin alte mijloace și alternative, în special în cadrul pieței interne. Menținerea respectivă nu poate acoperi decât perioada strict necesară pentru remedierea acestei nelegalități.

Semnături